

HADHÁZI ÉVA**A VALLÁS FONTOSSÁGA, VALLÁSGYAKORLÁS, FELEKEZETI HOVATARTOZÁS, AZ ÉLET ÉRTELMEBE VETETT BIZALOM (KOHERENCIA) ÉS A CSALÁDALAPÍTÁSRA VONATKOZÓ ELKÉPZELÉSEK MÉRÉSES TAPASZTALATAI EGYETEMI HALLGATÓKKAL**

A vallásosság és a koherencia nemzetközi és hazai kutatások szerint egyaránt szerepet játszik az egyén jóllétében, mintegy egészségvédő funkciót tölt be. Vizsgálatunkban 196 egyetemi (bölcész) hallgatót kérdeztünk meg a vallás fontosságáról, vallásgyakorlásáról, felekezeti hovatartozásáról és mértük az egyénnek az élet értelmébe vetett bizalmát, a koherencia érzést. A vallásosság és koherencia érzés lehetséges kapcsolódási pontjainak feltárása mellett, a spiritualitásnak a fiatalok családalapításra vonatkozó elképzeléseivel való összefüggéseit vizsgáltuk. Eredményeink a vallásgyakorlás, a vallás fontosságának megítélése és koherencia tekintetében egybevágóak reprezentatív mintán végzett hazai kutatási eredményekkel. Újdonság a fiatalok jövőbeni családképének (a párválasztás, gyermekvállalás, anyaság, női-, férfi-, gyermek- szerepek, társ, központi érték, szülői család, valamint a gyermeknevelésre vonatkozó elképzelések) és a vallásgyakorlás, vallás fontosságának megítélése közötti összefüggések bemutatása.

Bevezetés

Ha fiatalok között mozgunk, naponta szembesülünk azokkal az erőfeszítésekkel, melyeket a felnőtté válás kötelező velejárójaként magunk is megélhettünk. Tanúi vagyunk azoknak az útkereséseknek, próbálkozásoknak, amellyel a helyüket igyekeznek megtalálni: hol talpraesetten, határokat feszegető kamaszos megnyilvánulásokkal, hol már-már kétségbeesetten adva a magabiztost, megelégedve, vagy talán meg is lelve a felnőttiségnek egy – egy szikráját. Ezen életszakasz az önazonosság kereséséről szól, ezért olyan fontosak a „*miért, mi végre vagyok a világon?*” kérdések és megválaszolásuk. Sokfélék a célok, a jelentések, mindenkinek magának kell megtalálnia a sajátját ahhoz, hogy érezhesse, ő egyszeri és megismételhetetlen az univerzumban és létezése nem véletlen, életének értelme és célja van. Ki-ki a saját lehetőségeiből merítkezve munkálkodik, s tart valahol a felnőtté válás folyamatában, vágyik, tervez, készül, s hogy hogyan sikerül, az rajtunk is múlik, a már felnőtteken. A mi felelősségünk, hogy milyen mintát, követendő ideált kínálunk a felnövekvő generációknak.

A vizsgálat alapkérdése, hogy feltárható-e az a belső meggyőződés, mely a fiatalok jövőbeni családra vonatkozó elképzeléseire hatással van.

Gyermekekkel, fiatalokkal dolgozni nagyon nagy megtiszteltetés és felelősség, ez a vizsgálat azért is fontos számomra, mert részben saját tanítványaim KRE BTK tanár szakos, részben Dr. Vargha András ELTE és KRE pszichológia szakos hallgatói tiszteltek meg a bizalmukkal és válaszoltak a kérdésekre. Ez úton is szeretném megköszönni a részvételüket.

Elmélet

Erik Erikson (1968) szerint a fejlődés egy életen át tartó folyamat, a különböző életszakaszokban egy – egy kitüntetett életfeladat megoldása vezet át bennünket a következő fejlődési szintre. Tudjuk, hogy az egyes fejlődési szakaszok nem köthetők szigorú életkorokhoz, hisz az egyének érési és fejlődési üteme más és más, mégis összességében véve elmondhatjuk, hogy az általunk vizsgáltak fiatalok (átlagéletkor: 21,36 év) bár néhányan alig vannak túl a kamaszkoron, ahol az identitás felépítése egy központi feladat és az ifjúkorba lépve máris új kihívásoknak kell megfelelniük. Az intimitás megtalálása jelenthet számukra krízispotenciált, hisz most történik az identitás konszolidációja, most válnak képessé az intimitás mellett a szolidaritás érzéseire, olyan pár és társkapcsolatok kialakítására melyek sokszor áldozatot, kompromisszumot, lemondást kívánnak meg. Etikai érzékük kifejlődik a korábbi morális kötelességérzés és a serdülőkori ideológiai meggyőződés további differenciálódásával. A korábban értékek és képességek terén egymáshoz közeledő nemek – már megteremtve a kommunikáció és együttműködés alapját –, a szerelmi élet és nemzés szempontjából az alapvető eltéréseket fogják kidomborítani. A kölcsönös szeretet révén képessé válnak majd egy új, együttes identitás kialakítására, mellyel elkerülhetik az izolációt.

Az elszigetelődés káros, megbetegítő voltát kutatások sorozata bizonyította, a tudomány elfogadja, hogy az ember veleszületetten társas lény, létszükséglete az “érintés” fizikai és átvitt értelemben egyaránt. Bagdy Emőke (Ferenczi, 2007) vallja, hogy a kialakult biopszichoszociális elmélet, mely szerint a betegségek kialakulásában nem csak a biológiai tényezők, hanem a pszichológiai, társadalmi összetevők is fontosak, részben csak mítosz, “hiszen figyelmen kívül hagyja az ember transzcendens vonatkozásait” (87. o.). A transzcendenssel való kapcsolat nélkül reményvesztettek vagyunk, a hit “azokban a kilátástalan helyzetekben, amikor úgy érezzük, senkire sem támaszkodhatunk – éppen abban erősít meg, hogy van valaki, akire minden körülmények között számíthatunk. S az abba vetett hit legparányibb morzsája is, hogy van valakim, képes életreménységre nyitni” (83. o.). Ez az életreménység köszön vissza Viktor Frankl (1988) által kidolgozott egzisztenciál-analitikus és logoterápiás rendszerben. Frankl épít az ember alapvető szükségletének tekintett lelki szabadságra, mely a “legextrémebb” körülmények között mutatkozik meg leginkább. Az élet értelmének kere

sése, a miért kérdések megválaszolására tett erőfeszítés erőt ad a fizikai ellehetetlenülés határán is, sőt akkor a leginkább, amint azt az általa megélt koncentrációs tábori körülmények is igazolták. "Akinek van miért élnie, az szinte minden hogyan kibír" idézi Nietzschét.

Nemzetközi eredmények szerint is a vallásosság egészségvédő tényezőnek tekinthető. Magyarországon évek óta foglalkoznak tudományos kutatások a vallás és spiritualitás, valamint a testi, lelki egészség összefüggéseinek a vizsgálatával, kiemelten a Hungarostudy, 1988, 1995, 2002, Kopp Mária, Skrabski Árpád, Székely András és munkatársaik révén.

Kopp Mária és Skrabski Árpád (2003/1): „Vallásosság és lelki egészség” c. tanulmányában a vallásosságot a lelki egészség egyik fontos mutatójának tekintik. Ha csak a 2002-es Hungarostudy eredményeire hivatkozunk, megállapítható, hogy a vallásosság összefügg az életkorral, nemmel, jövedelemmel (iskolázottsággal), összességében a mai magyar társadalom 2/3-ának valamilyen értelemben fontos a vallás, a spiritualitás. Objektív módszerekkel vizsgálva a *vallásgyakorlás* egészségvédőnek bizonyult, munkaképesebbnek mondták magukat és az utolsó évben betegség miatt kiesett munkanapok száma alacsonyabb volt a vallásukat gyakorlók, mint a nem gyakorlók körében. A vallásgyakorlás szignifikáns kapcsolatban áll a szorongás, reménytelenség, depresszió alacsonyabb fokával, valamint a WHO „Jóllét életminőség” kérdőív magasabb értékével.

Míg a vallás szubjektív fontosságának megítélése néhány esetben pozitív kapcsolatot mutatott a negatív érzelmi állapottal, a depressziós, szorongásos tünetegyüttes szignifikánsabban gyakoribb azok között, akiknek *a mindennapi életvitelében fontos a vallás*, addig az alacsony ellenségesség, tolerancia, egységes világkép is szignifikánsabban gyakoribb a körükben.

A vallásgyakorlás és vallás fontossága egyaránt jelentős védőfaktor az önkárosító magatartásformákkal szemben, valamint adaptívabb megbirkózási stratégiákkal jár együtt.

A vallásgyakorlás kiemelten fontos védőfaktor a társas támogatás, a társadalmi kohézió erőssége szempontjából, vagyis a közösséghez tartozással, míg *a vallás szubjektív jelentősége* a toleranciával és az egységes világképpel, a spirituális dimenzióval mutat kapcsolatot.

Az egységes világkép, a koherencia érzésben ragadható meg, melynek jelentősége nemzetközi kutatások szerint is, az alapvető egészségvédő hatásában rejlik.

Antonovsky salutogenezis modellje szerint, a „koherencia genetikus tényezők, gyermekkori hatások, a nevelés során alakul ki, válik a személy meghatározó jellemzőjévé” (Skrabski és mts.-i, 2004, 13. o.).

Nemzetközi kutatások próbálták azonosítani a koherencia kialakulása szempontjából kiemelkedő tényezőket, a svéd Krantz és Ostergren (2004) eredményei szerint a koherencia érzést egy olyan entitásnak tekintik, mely az egyén

társas helyzetével, részben a munkával, részben a társadalmi hálóval és támogatottságával kapcsolatos, kevésbé a gyermekkori feltételekkel.

Eredményeik részben egybeesnek a finn Volanen és mts.-i (2004) megállapításaival, hogy a szocioökonómiai helyzet nem, míg az érzelmi, pszichés természetű erőforrások, úgymint a partnerkapcsolat minősége, társas támasz, végzett munka minősége és a gyermekkori életfeltételek – a nemiségtől függetlenül – hatással vannak a koherencia érzésre.

Sagy és Antonovsky H. (1996) három életeseményt azonosítottak, melyeknek szerepe lehet a koherencia kialakulásában: konzisztencia, érzelmi terhelés egyensúlya és a valahová tartozás érzése.

Az Antonovsky által leírt koherencia érzés összetevőit (életeseményeket kevésbé stressztelnek éli meg, erőforrásokat mozgósítani képes a stresszorokkal való találkozáskor, motivált, vágyik és elkötelezett a megküzdésre) vizsgálta a kanadai kutatópáros Wolf és Rattner (1999), szerintük a traumatikus élmény és stressz negatív, míg a társas támasz pozitív kapcsolatot mutatott a koherenciával. Kiemelték, hogy a gyermekkori traumák erősebb bejósolói a koherencia érzésnek, mint a felnőttkoriak.

A svéd Lundberg (1997) eredményei szerint a család nagysága, illetve a csonkacsaládban való felnővekedés nincs kapcsolatban a felnőttkori koherenciával, az anyagi feltételek hatása is minimális, csak közvetetten hatnak a társadalmi osztályba tartozáson keresztül. Csak a családi „széthúzás”-nak (véleménykülönbségnek) van kevés mérhető hatása a koherenciára, s így a koherencia érzés nem tölt be közvetítő szerepet a gyermekkori élmények és felnőtt egészségi állapot között. A gyermekkori élmények és koherencia-érzés úgy tekinthető, mint két egymást kiegészítő, additív kockázati tényező a felnőttkori egészségi állapot szempontjából. A koherencia érzés viszont egy olyan faktor, aminek szerepe lehet a társadalmi osztályok közötti egészségbeli egyenlőtlenség formálásában.

Flensburg és mts.-i (2005) az Antonovsky által bejósolt fizikai állapottal való erős összefüggést nem tudták bizonyítani, szerintük a koherencia érzés csak előrejelzője lehet a fizikai állapotnak, mivel a pszichológiai aspektusokat ragadja meg és nem képes mérni a fizikai változókat.

Ugyanakkor Hart, Wilson és Hittner (2006) szerint a koherencia érzés fokozza az orvosi „jóllétet” a pszichoszociális profil kiegyensúlyozódása révén. A védő és rizikófaktorok közötti kedvezőbb egyensúly kialakítására való képesség részben segít megmagyarázni, hogy az erős koherenciájú egyének miért élveznek magasabb „orvosi jóllétet”.

Erikson, Lindström és Lilja (2007) vizsgálata szerint erős összefüggés van a koherencia érzés és az egészség között: finn szigetlakók minél magasabb koherencia értéket értek el, szubjektíve annál egészségesebbnek érezték magukat, a kapcsolat szignifikáns.

Az a korábbi elképzelés, hogy az életbeállítódás 30 éves korig formálható nem igazolódott. Idős emberek is képesek a jóllét, egészségesség és

pszichoszociális erőforrásaik gazdagítására, ha aktívak és produktívak a hétköznapi életükben.

Német kutatók (Wiesmann és mts.-i, 2006) „egészséges” idős embereknek (66,3 év) szerveztek egy 14 héten át tartó fizikai és /vagy szellemi erőfeszítést kívánó tréninget és azt tapasztalták, hogy bár az egy évvel és aktuálisan – tréninget megelőzően – mért koherencia és egészségbecslő értékük konstans volt, a programban résztvevők koherenciája szignifikánsan erősödött, függetlenül, hogy melyik tréningen vettek részt.

A koherencia érzés képes bejósolni az egészségességet és élettel való elégedettséget időskorban, állapították meg AEA-beli Iowa Egyetemen. Az alacsony koherenciájú egyéneknél az ölésejt aktivitás csökkenés erőteljesebb volt, míg a magas koherenciájúaknál kevésbé érvényesült ez a hatás, vagyis úgy tűnik, hogy a salutogenezis modellnek megfelelően, a koherencia és a pozitív hangulat kedvezően befolyásolja az immunfunkciókat idős embereknél stresszkelő helyzetben (Lutgendorf és mts.-i, 1999).

Az egészségi állapot szubjektív megítélése szignifikáns összefüggést mutat a koherenciával, vagyis olyan aktuális stresszteli események, mint a család szétesése, anyagi krízis, fizikai abúzus egészségkárosító hatásában kimutatható a koherencia védő szerepe, de nincs összefüggésben az orvoslátogatással. Mint moderátor jelenik meg a stresszteli életesemények egészségre gyakorolt hatásában Richardson és Ratner (2005) vizsgálati eredményei szerint.

Hatása a már megbetegedetteknel is kimutatható, így a májtranszplantációra váró betegek pszichológiai támogatás iránti igénye és a koherencia negatív korrelációt mutat. Akik úgy ítélték meg, hogy szükségük van a támogatásra fiatalabbak voltak és alacsonyabb pontszámot értek el a koherencia érzésben (Goetzmann és mts. i, 2006).

A koherencia fontosabbnak bizonyult az egészségesség szempontjából, mint az egyén önértékelése, a kontroll helye, küzdőszelleme és megküzdési (kóping) stílusa, bár a magas koherencia jellegzetes affektív vonásokat, rugalmasságot tükröz az aktív önértékelés és önmeghatározás terén (Johnson, 2004).

Szignifikáns nemi különbséget találtak a 14-15 évesek körében Svédországban, azaz alacsonyabb koherenciát mértek a lányoknál, mint a fiúk esetében, s ez a különbség az egészséges viselkedési szokások elemzésénél is megmaradt (reggeli, ebéd, alkohol és lefekvés szokások), függetlenül a szocioökonómiai háttértől (Myrin és Lagerstörn, 2006).

Egyetemisták vizsgálatánál (von Bothmer és Fridlund, 2003) nem találtak nemi különbséget a koherencia átlagértékekben, de koherencia és egészségesség között pozitív kapcsolat volt a nőknél. Az optimizmus kevesebb egészséggel kapcsolatos panasszal járt együtt, míg az A- típusos személyiség rosszabb egészségi állapottal, mindkét nemnél. A koherencia, pozitív érzelmek / optimizmus, szívósság és elidegenedés magas belső korrelációt mutatott. Skrabski és mts.-i vizsgálati eredményei (2004) bizonyítják, hogy a koherencia élmény, vagyis az

élet értelmébe vetett bizalmon alapuló egészségfelfogás a magyar népességre is jellemző.

Átlag feletti *koherencia* együtt jár (Skrabski és mts.-i, 2004,15.o.): a magas önhatékonyság valószínűségével (6,5x), problémaorientált megbirkózással (2,8x), érzelemorientált stratégiák elkerülésével (3,9x), bizalom magasabb fokával (1,6x), társadalmi hatékonysággal (2,9x), közösségi hatékonysággal (2,5x), vagyis a szomszédsági kapcsolatok erősségével, civil szervezeti tagsággal és a vallásgyakorlással.

Vizsgálatunkban arra kerestük a választ, hogy a magasan képzett fiatalok életében mennyire játszik fontos szerepet a vallás, összefügg-e a koherencia érzésével, és a vallásosság, megmutatkozik-e a jövőendő életükre vonatkozó elképzeléseikben?

Feltételezések

1. kapcsolat van a vallásosság és családról való gondolkodás között, s ez a jövőendő családképben is megmutatkozik
 - a vallásos fiatalok több gyermeket vállalnának
 - a vallásukat gyakorlók fontosabbnak tartják a vágyott társban a támogatást, elfogadást, szeretetet, megbízhatóságot, a spiritualitást leíró tulajdonságokat, mint a minél jobb egzisztencia megteremtésére alkalmassá tevőket
 - a vallásosak fiatalokat tradicionálisabb családi szerepfelfogás jellemzi
 - akinek fontos az életében a vallás, az a gyermeknevelésben is fontosnak tartja (egymás elfogadására nevelés)
 - a vallásgyakorlás és a társas támogatás összefügg, inkább hivatkoznak a szülői család meleg, támogató légkörére
2. a vallásosság beépül az identitásba és hatással van az egyén egységes világmérete, mely a koherencia érzésben ragadható meg

Módszertan

Fővizsgálatunkat megelőzte egy elővizsgálat, melyben hallgatók a szülőicsaládra, párra, jövőendő családjukra vonatkozó elképzeléseiket írták le, nyíltvégű kérdésekre válaszolva. A kérdőíveket tartalomelemezve született meg a fővizsgálatban használt kérdéssorozat, mely kiegészítette a Koherencia-érzést mérő tételket (8 tétel) a Rahe- féle Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőív-ből (Rahe és Tolles, 2002 in: Rózsa S. és mtsi.-i (2005), valamint Kopp Mária és Skrabski Árpád (2002) által a vallásosság mérésére alkalmazott kérdéseket.

Vizsgálati eszköz: írásos önbeszámolókat alkalmaztunk, kérdésekre kellett megadott válaszokból egyet kiválasztani, illetve adott tételek esetében a tételekkel való egyetértés mértékét kellett bejelölni a megkérdezetteknek. A kérdőívek bemutatása az 1. sz. mellékletben található.*Vizsgálatunk a KRE Pszichológia Intézetében folyó családi interakció-dinamikai kutatás része, így tanulmányunk a

vizsgálat egy szeletét mutatja be, ennek megfelelően a módszertani leírásban is csak a jelen tanulmány szempontjából lényeges eszközök és eljárások leírására térünk ki.

A vizsgálat lefolyása

Vizsgálatunkat 196 bölcsészhallgató bevonásával végeztük, akik önkéntesen vállalkoztak a kérdőív kitöltésére. A résztvevők háromnegyede a Károli Gáspár Református Egyetem BTK tanárszakos és pszichológus hallgatója, míg negyede az ELTE pszichológia szakán tanul. A hallgatók a kérdőíveket az egyetemen kapták kézhez, helyben is válaszolhattak, de elvihették és a kitöltést követően juttatták vissza.

Az adatok feldolgozása

Az adatokat Dr. Vargha András és munkatársai által kidolgozott ROPstat nevű számítógépes programmal dolgoztuk fel. Az alkalmazott eljárások: alapstatisztikák (egymintás elemzések), gyakorisági hisztogram, független minták, csoportok egyszempontos összehasonlítása (O'Brien-próba és Levene-próba a varianciák összehasonlítására; kétmintás t-próba és Welch-féle D-próba az átlagok összehasonlítására; Mann-Whitney-próba és a sztochasztikus egyenlőség más, robusztus próbái; egyszempontos varianciaanalízis (VA) és Robusztus varianciaanalízisek: Welch-, James- és Brown-Forsythe-próba; Kruskal-Wallis-próba) valamint a változók kapcsolatának a vizsgálatára alkalmazott itemanalízis.

A minta jellemzői

A mintában 196, átlag 21,41 éves egyetemi hallgató vett részt, 22 férfi és 174 nő.

Családi állapotukat tekintve 94,9 %-uk nőtlen, vagy hajadon, csupán 5,1% él házasságban. A résztvevők 63,3 %-a rendelkezik aktuálisan komoly párkapcsolattal, átlag 1,31 párkapcsolaton vannak túl, jelen kapcsolatuk hossza átlagosan 27,78 hónap. Az első komoly párkapcsolatuk 16,3 éves korukban volt.

Jövendő terveik szerint 81,1 % szeretne házasságban, 14,3% élettársi kapcsolatban, 0,5% szülővel, 2,6% egyedül illetve 0,5% barátokkal élni (ő feltehetően a nagyon közeli jövőre koncentrált a kérdés megválaszolásakor), 2 ember nem válaszolt a kérdésre.

A résztvevők átlagosan minimálisan 2,28 és maximálisan 2,61 gyermeket szeretnének, a gyermekvállalást leghamarabb 26,31 és legkésőbb 27,02 éves korukban képzelik el. A hallgatók 45,1 %-a városban, 36,9%-a a fővárosban, 9,2%-a községben és 8,7%-a falun él.

A minta jellemzőinek táblázatos és gyakorisági hisztogramon történő bemutatása 2. sz. mellékletben található

Eredmények***A minta megoszlása a vallásosság szempontjából******Gyakorol-e valamilyen vallást***

<i>és ha igen, milyen módon?</i>	Gyak	%	Kum%
0 nem vagyok vallásos	36	18.5	=====
1 nem gyakorolom a vallásom	28	14.4	=====
2 a magam módján gyakorolom	60	30.8	=====
3 ritkán egyházamban gyakorolom	36	18.5	=====
4 rendszeresen egyházamban gyakorolom	35	17.9	=====
Össz.: 195		100.0	=====

Mennyire fontos Önnek a***mindennapi életvitelében a vallás? Gyak***

	%	Kum%
0 egyáltalán nem fontos	53	27.2
1 kis sé fontos	78	40.0
2 nagyon fontos	50	25.6
3 mindeneselékeltetemet befolyásolja	14	7.2
Össz.: 195		100.0

Milyen vallási felekezethez tartozzik Gyak

	%	Kum%
0 nem tartozik egyetlen felekezethez sem	43	22.1
1 református	50	25.6
2 római katolikus	82	42.1
3 evangélikus	7	3.6
4 baptista	4	2.1
5 izraelita	3	1.5
6 keresztény	1	0.5
7 keresztény	1	0.5
8 görög katolikus	2	1.0
9 Hitgyülekezet	1	0.5
10 Krisna tudat	1	0.5
Össz.: 195		100.0

A vallásgyakorlás és vágyott gyermekszám

Hány gyermeket szeretne maximum? $F(4; 188) = 6.254$ ($p = 0.0001$)***

Index	Gyakorol-e valamilyen vallást, és ha igen, milyen módon ?	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	nem vagyok vallásos	36	2.333	0.894	0	4
2.	nem gyakorolom a vallásom	28	2.357	0.678	1	4
3.	a magam módján gyakorolom	59	2.475	0.897	0	4
4.	ritkán egyházamban gyakorolom	35	2.629	0.910	1	5
5.	rendszeresen egyházamban gyakorolom	35	3.286	1.178	0	6

A vallás fontossága és a vágyott gyermekszám

Hány gyermeket szeretne maximum? $F(3; 189) = 4.216$ ($p = 0.0065$)**

Index	Mennyire fontos Önnek a mindennapi életvitelében a vallás?	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	egyáltalán nem fontos	53	2.340	0.854	0	4
2.	kissé fontos	77	2.519	0.788	0	4
3.	nagyon fontos	49	2.898	1.085	0	5
4.	minden cselekedetemet befolyásolja a vallás	14	3.071	1.542	0	6

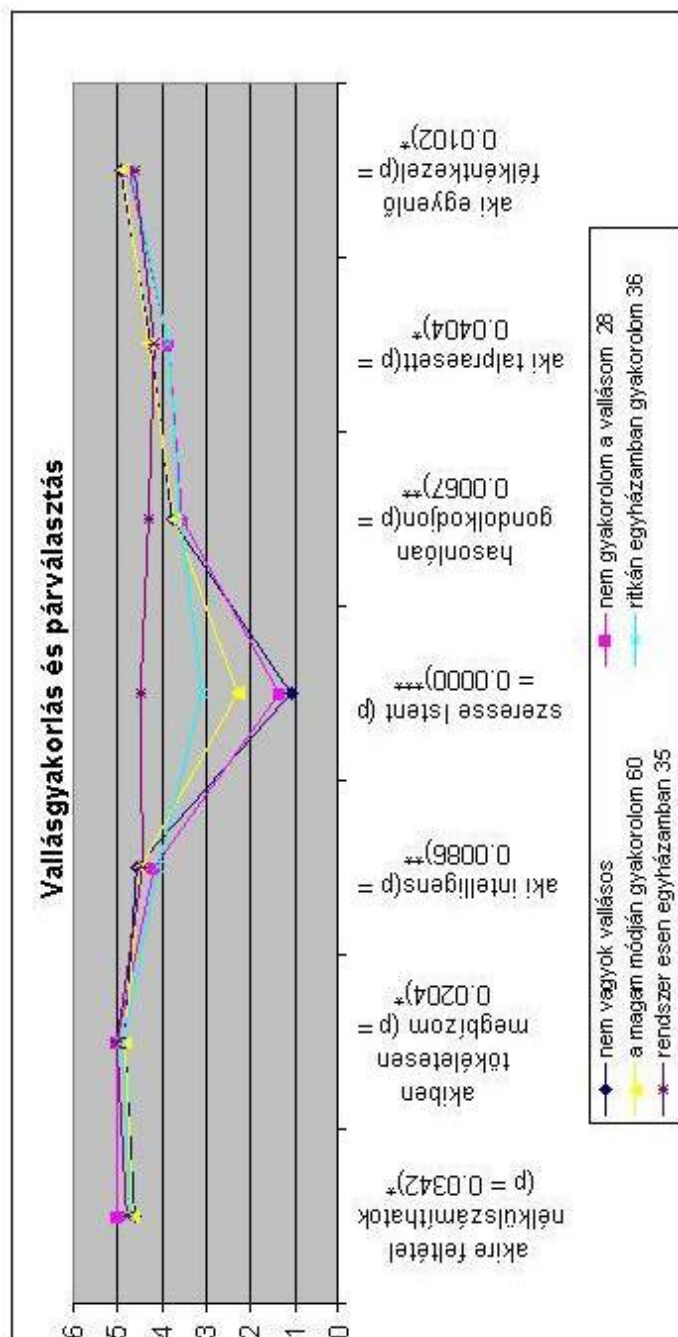
A felekezeti hovatartozás és vágyott gyermekszám

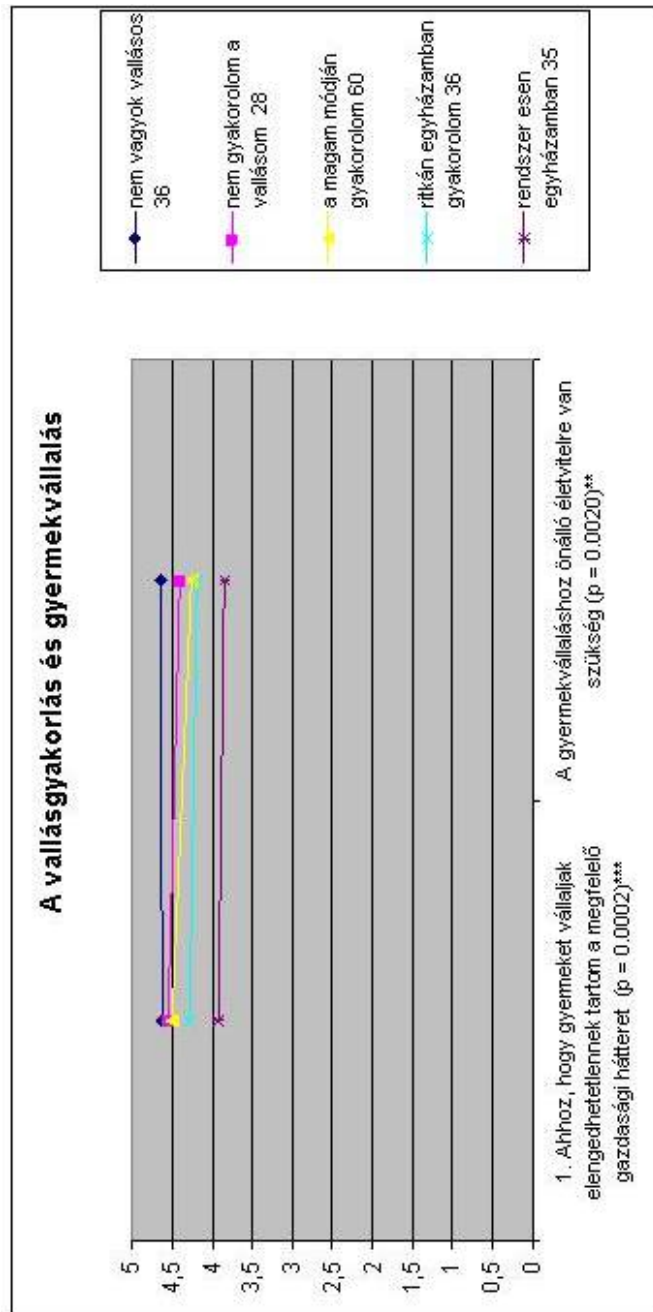
Hány gyermeket szeretne maximum? $F(6; 182) = 3.419$ ($p = 0.0032$)**

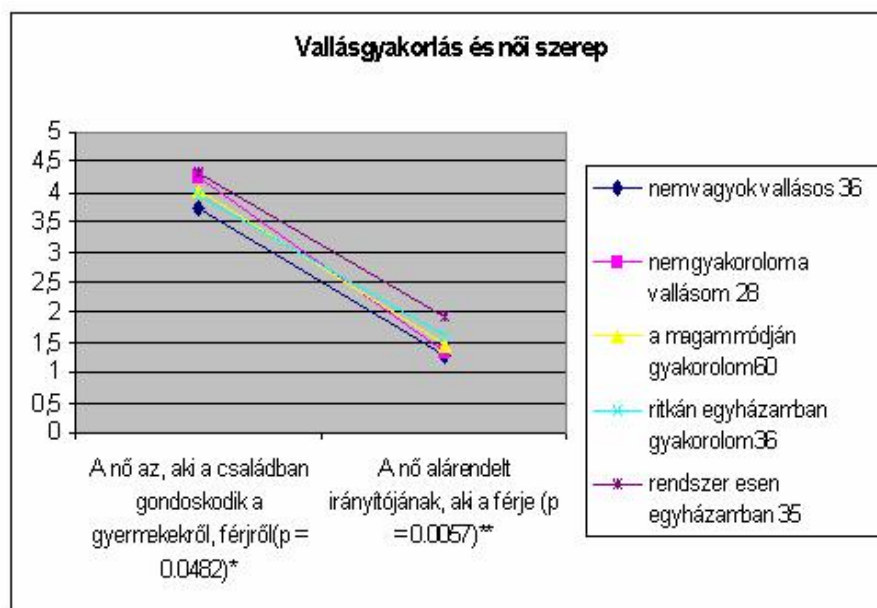
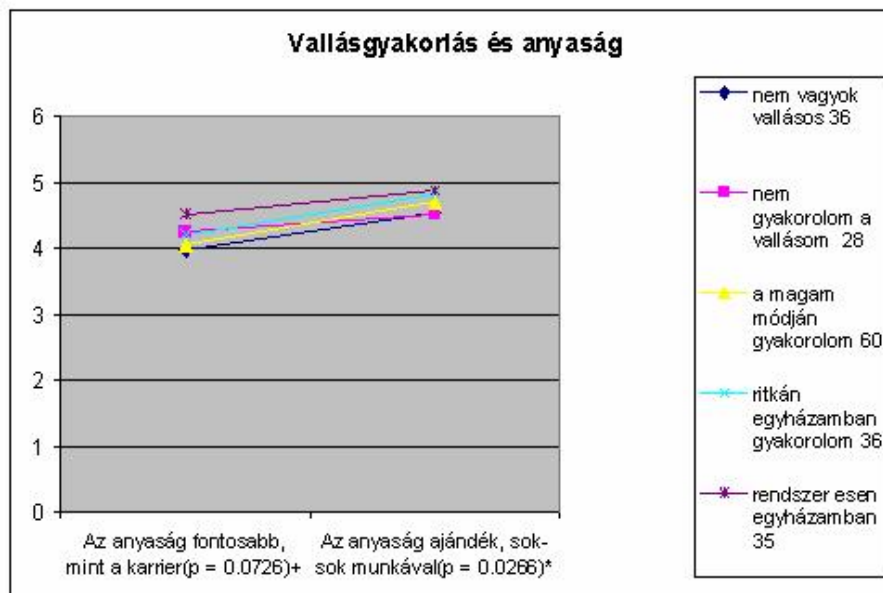
Index	Vallási felekezet	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	nem tartozik egyetlen felekezethez sem	42	2.381	0.854	0	4
2.	Református	50	3.000	0.904	2	5
3.	római katolikus	81	2.420	0.986	0	5
4.	evangélikus	7	2.857	0.690	2	4
5.	baptista	4	3.250	0.957	2	4
6.	izraelita	3	2.333	0.577	2	3
7.	görög katolikus	2	1.500	0.707	1	2

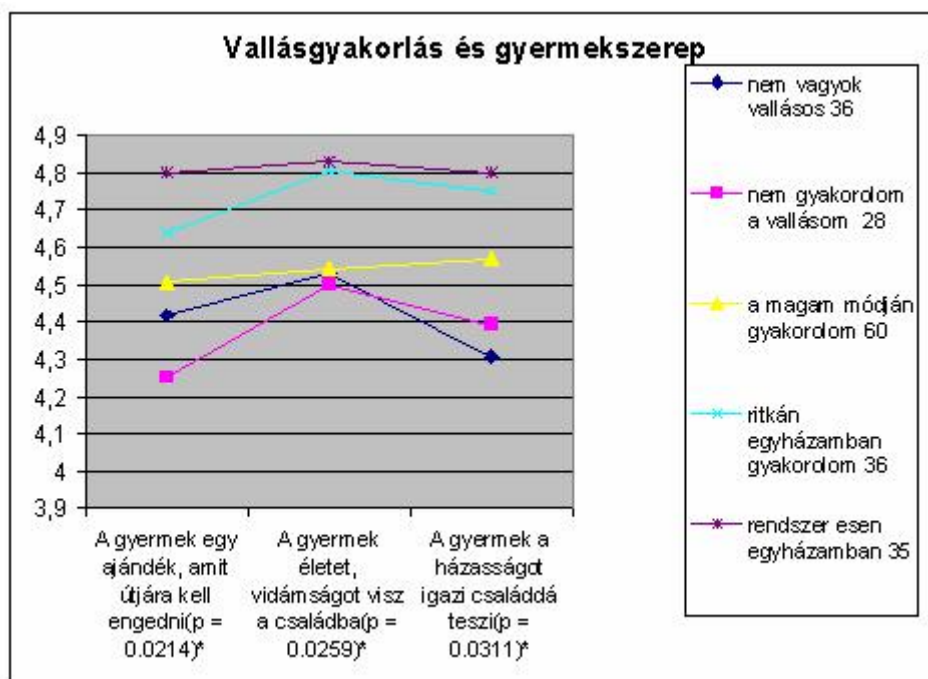
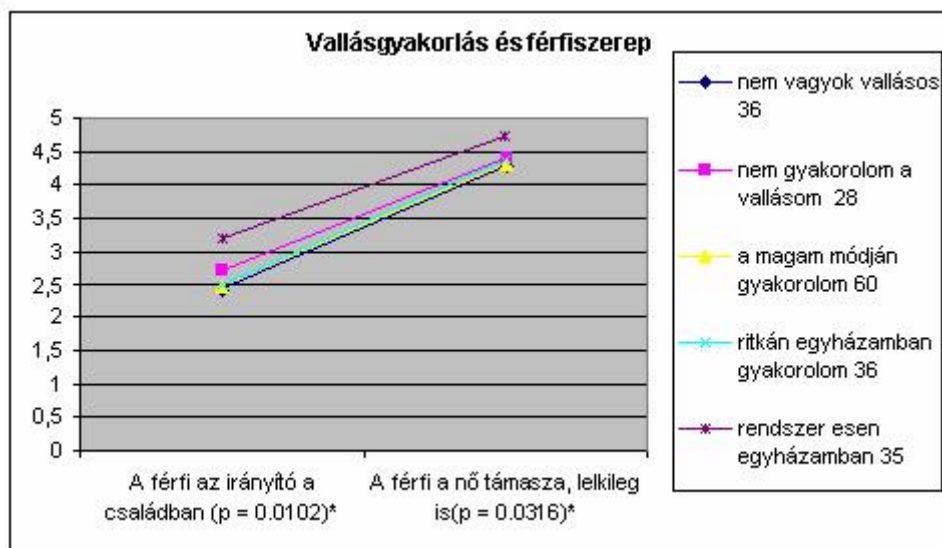
A 2-nél kevesebb érvényes esetet tartalmazó csoportokat kihagytuk az elemzésekből!

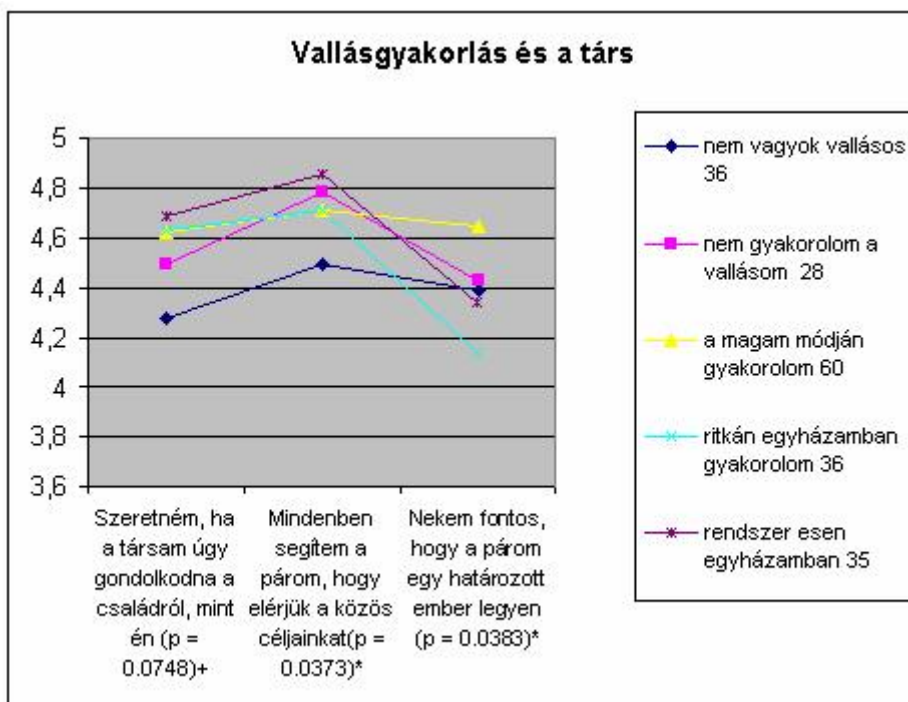
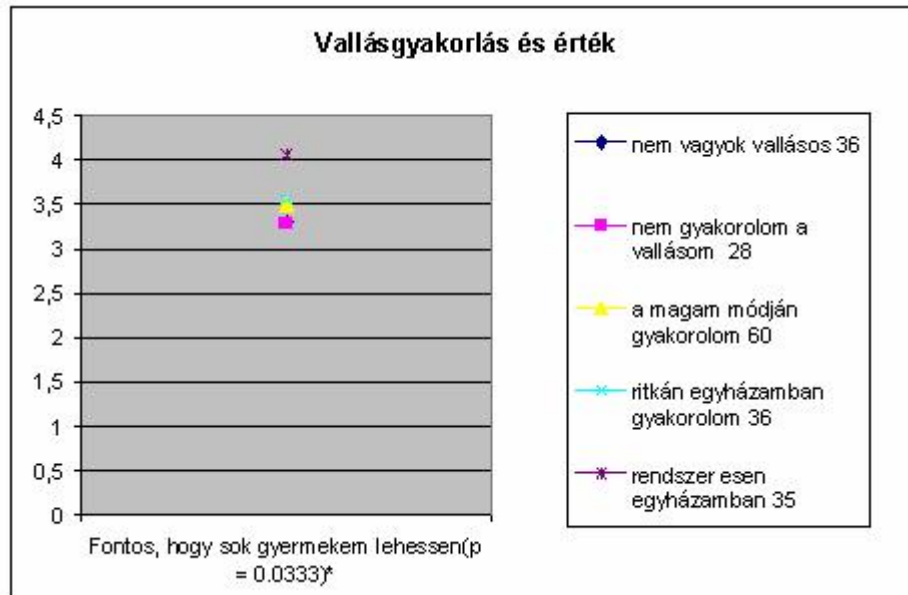
A vallásgyakorlás összefüggése a jövőendő családképpel

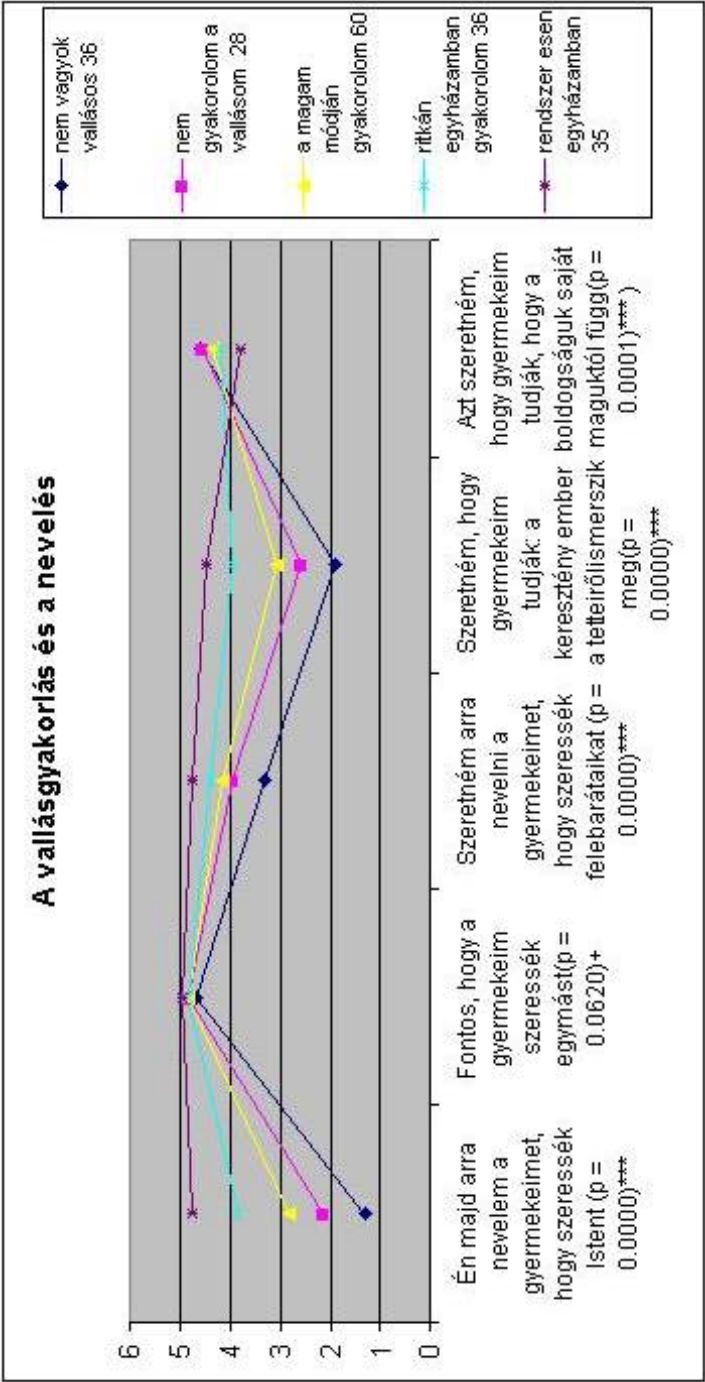

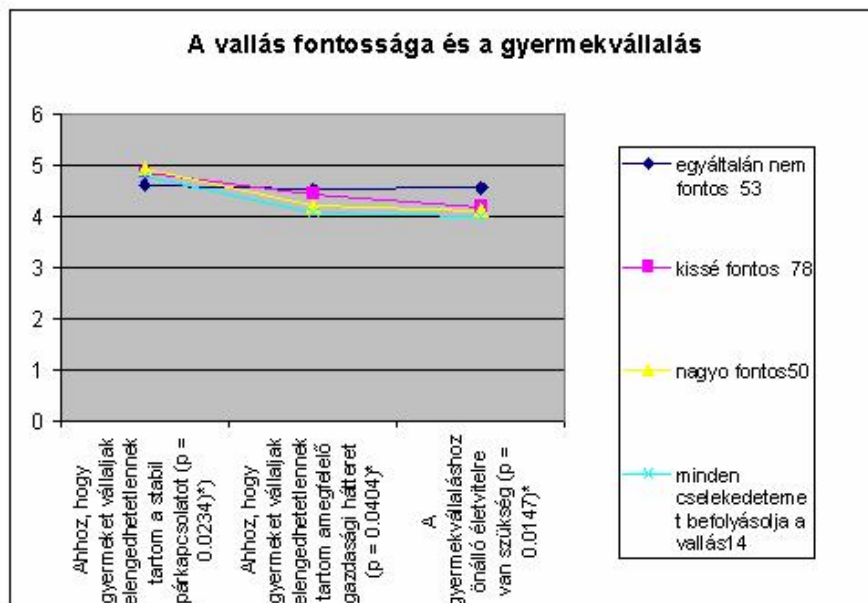
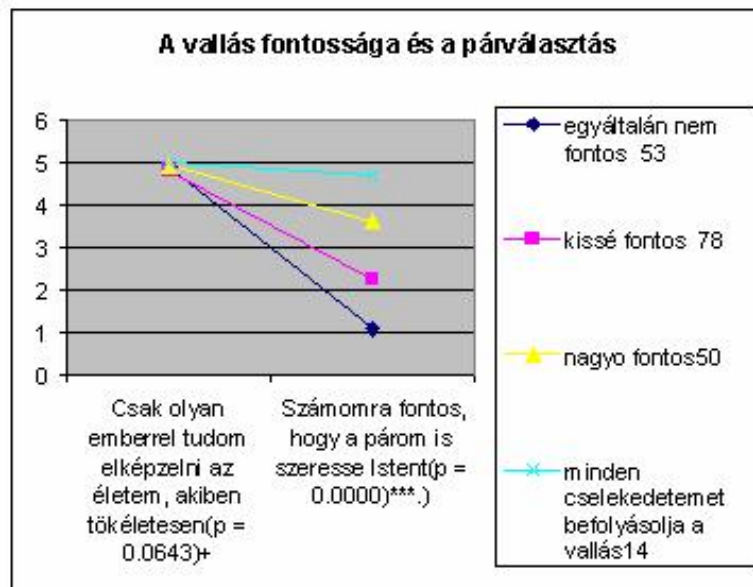

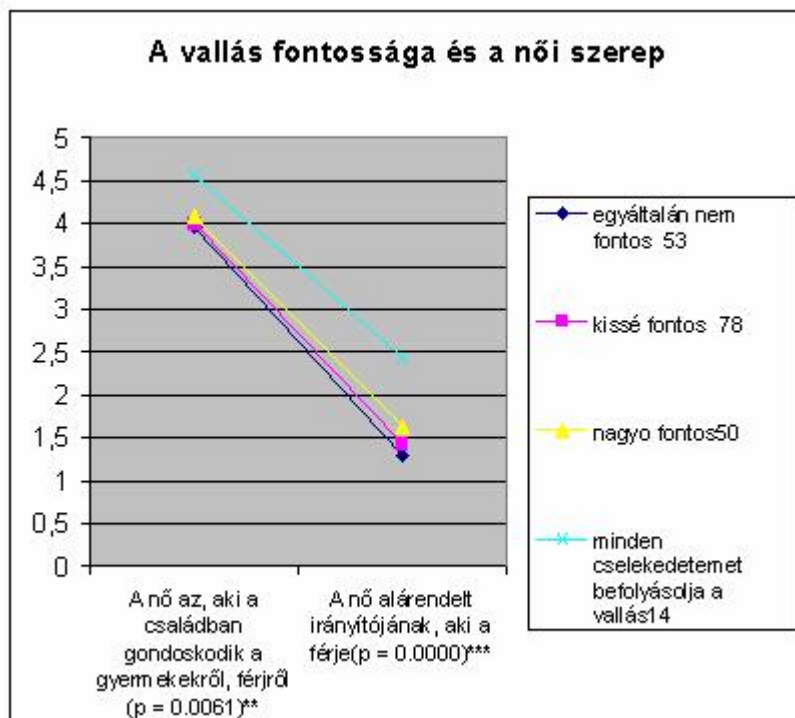
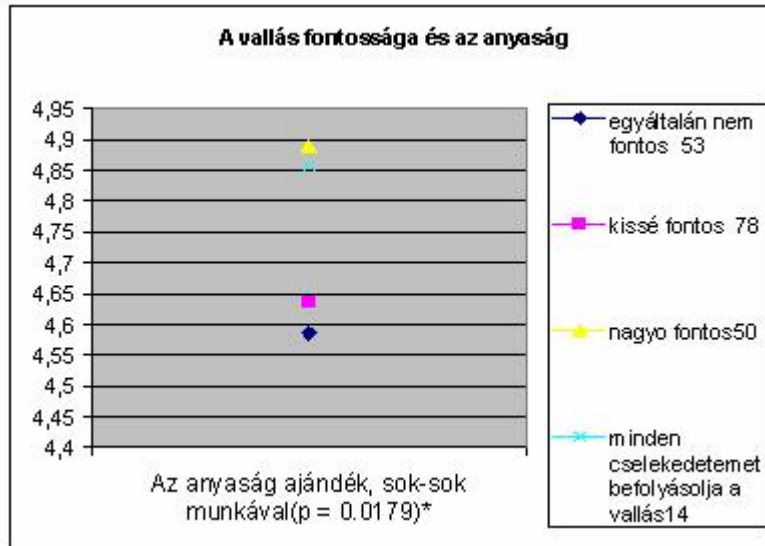

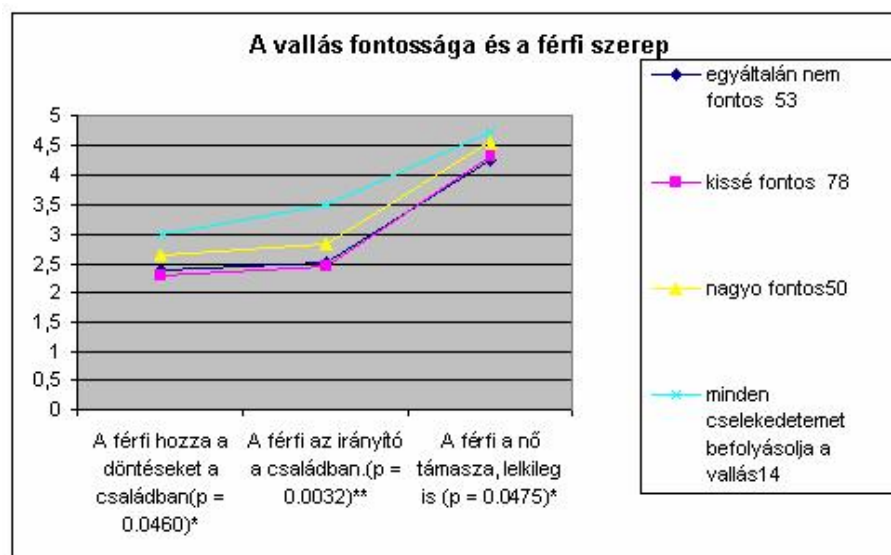
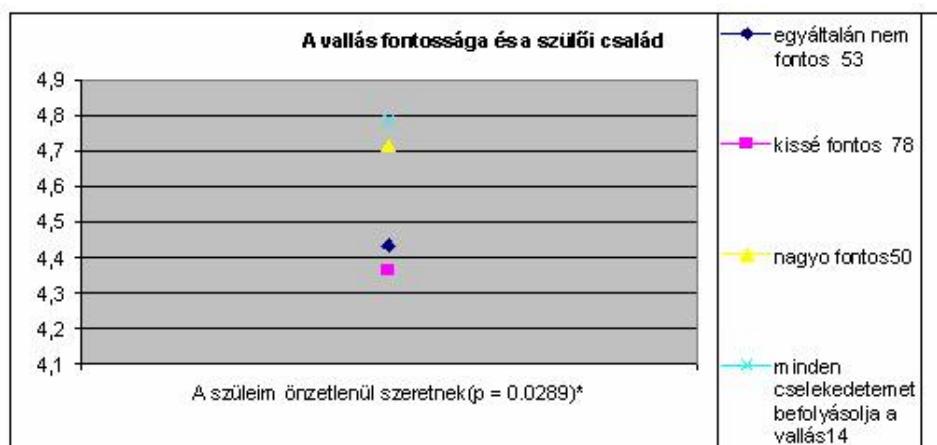

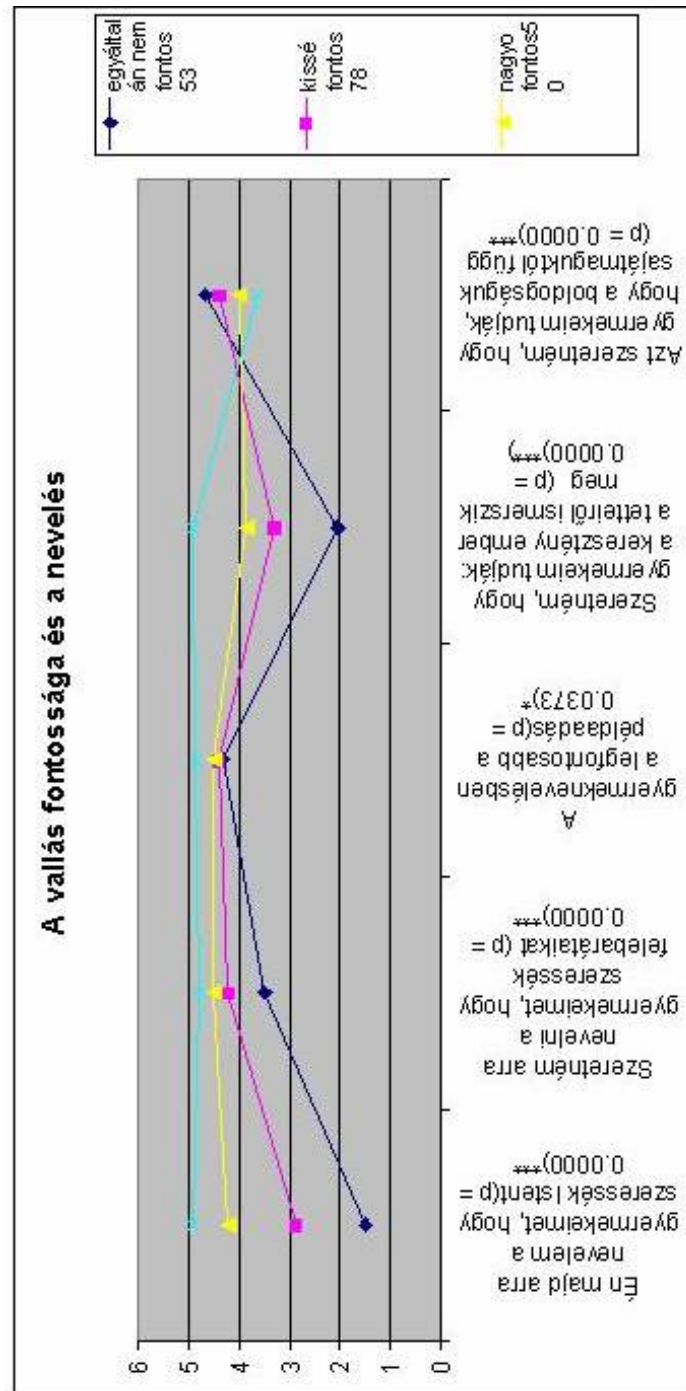

A vallás fontosságának összefüggése a jövőendő családképpel

Koherencia és vallásosság összefüggése*A koherencia gyakorisági hisztogramja*

koherencia	Gyak	%	Kum%
6	2	1.0	1.0
7	4	2.0	3.1
8	4	2.0	5.1
9	12	6.1	11.2
10	19	9.7	20.9
11	34	17.3	38.3
12	40	20.4	58.7
13	36	18.4	77.0
14	25	12.8	89.8
15	12	6.1	95.9
16	8	4.1	100.0
Össz.: 196			

A Koherencia skála belső konzisztenciájának összevetése hazai tapasztalattal:

	N: Résztvevők száma	Cronbach-alfa:	Átlag életkor	Iskolai végzettség
Rózsa és mts.-i (2005)	152 91 nő 61 férfi	0,72	29,7	2% általános 67,8% középfokú 30,2% felsőfokú
Saját: 8 tétel esetén	165 19 férfi 146 nő	0,607 0,494 0,620	21,41 év	13,42 tanulmányi év (egyetemisták)

Rózsa és mts.-i (2005) által végzett vizsgálatban a Koherencia skála Cronbach alfa értéke magasabb volt (0,72), mint az általunk vizsgált mintán kapott érték (0,67). Ennek okát nehéz megállapítani, mi úgy véljük, hogy a minta átlagéletkora talán szerepet játszhat az eltérésben, hisz 8,25 évvel fiatalabbak az általunk megkérdezettek. Az életkori sajátosságokból is fakadhat, hogy a 29,7 évesek talán már kiforrottabban gondolkodnak, több megélt élettapasztalattal a hátuk mögött megállapodottabbak, mint a 21,41 évesek.

A koherencia és vallásgyakorlás összefüggése $F(4; 190) = 4.995$ ($p = 0.0008$)***

Index	Gyakorol-e valamilyen vallást és ha igen, milyen módon?	Esetek	Átlag koher.	Szórás	Min	Max.
1.	nem vagyok vallásos	36	11.28	2.225	6	16
2.	nem gyakorolom a vallásom	28	11.50	2.285	7	15
3.	a magam módján gyakorolom a vallásom	60	11.83	1.959	6	16
4.	ritkán egyházamban gyakorolom a vallásom	36	12.11	1.670	8	15
5.	rendszeresen egyházamban gyakorolom	35	13.20	1.762	9	16

A VALLÁS FONTOSSÁGA, VALLÁSGYAKORLÁS ...

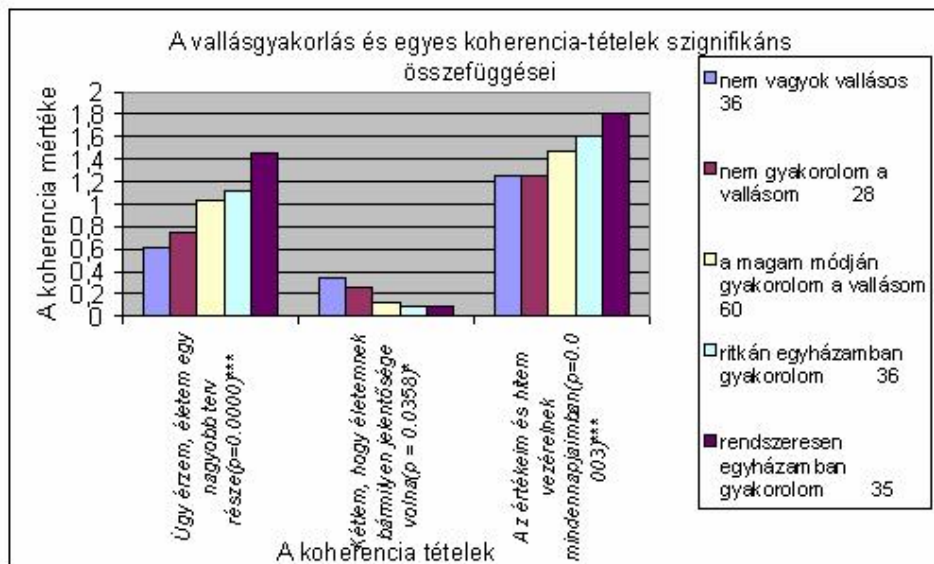
A koherencia és vallás fontosságának összefüggése: $F(3; 191) = 7.006$ ($p = 0.0002$)***

Index	Mennyire fontos Önnek a mindennapi életvitelében a vallás?	Esetek	Átlag koher.	Szórás	Min.	Max.
1.	Egyáltalán nem fontos	53	11.58	2.125	6	16
2.	kissé fontos	78	11.62	1.929	6	16
3.	nagyon fontos	50	12.42	1.991	7	16
4.	minden cselekedetemet befolyásolja	14	13.93	1.385	12	16

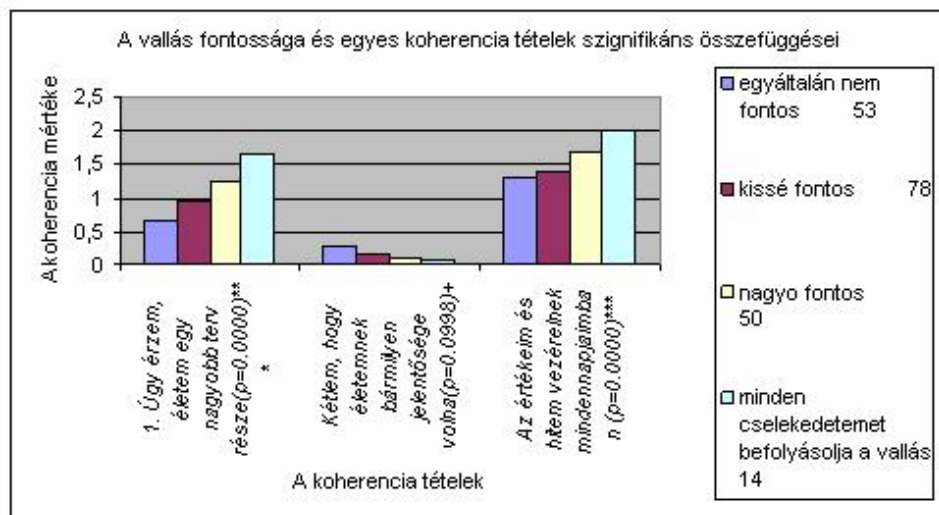
Koherencia és vallási felekezethez tartozás összefüggése: $F(6; 184) = 1.677$ ($p = 0.1289$)

Index	Vallási felekezet (A 2-nél kevesebb érvényes esetet tartalmazó csoportokat kihagytuk az elemzésekből!)	Esetek	Átlag koher.	Szórás	Min.	Max.
1.	nem tartozik egyetlen felekezethez sem	43	11.40	2.106	6	16
2.	református	50	12.46	2.150	6	16
3.	római katolikus	82	11.79	1.936	7	16
4.	evangélikus	7	12.14	2.268	8	15
5.	baptista	4	13.50	1.732	11	15
6.	izraelita	3	13.00	1.000	12	14
7.	görög katolikus	2	12.00	0	12	12

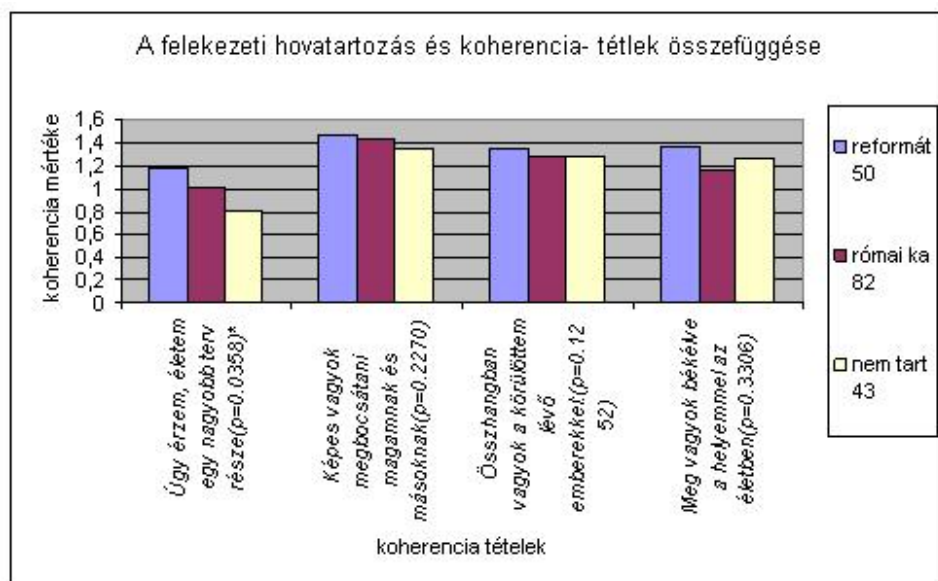
A vallásgyakorlás és koherencia skála szignifikáns összefüggést mutató tételei

A vallás fontossága és a koherencia skála szignifikáns összefüggést mutató tételei

Felekezeti hovatartozás és koherencia

A fenti ábrák alapját képező eredmények táblázatos összefoglalóját ld. a 4. sz. mellékletben.

Megbeszélés

A résztvevők 32,8 %-a mondta, hogy nem vallásos, vagy nem gyakorolja a vallását, 67, 2% gyakorolja valamilyen módon, közülük is kiemelkedik az a 17,9% aki rendszeresen egyházában gyakorolja a vallást.

A vallás fontossága a hétköznapi életben 7, 2%-nak minden cselekedetére hatással van, 25, 6%-nak nagyon fontos, 40%-nak kissé fontos és csupán 27, 2% nyilatkozta azt, hogy számára egyáltalán nem fontos.

A megkérdezetteknek 22, 1%-a semmilyen vallási felekezethez nem tartozik, 42, 1% római katolikus, 25, 6% református 10,3 % megoszlik a többi felekezet között (evangélikus, baptista, izraelita, keresztény, teozófia, görög katolikus, Hit gyülekezet, Krisna tudat).

A vallásosság és jövőbeni családra vonatkozó elképzelések

A vallásgyakorlás és a vallás fontossága egyaránt szignifikáns összefüggést mutat a **vágyott gyermekszámmal**, minél inkább gyakorolja valaki a vallását, ill. minél fontosabb számára a vallás annál több gyermeket szeretne. A különbség "majdnem 1 gyermek", a nem vallásosak 2,3 a vallásukat gyakorlók 3,2 gyermeket szeretnének, akiknek nem fontos a vallás 2,3, akiknek minden cselekedetét áthatja a vallás, azok 3 gyermeket szeretnének optimális esetben.

A felekezeti hovatartozás szerint is szignifikáns különbség mutatkozik a vágyott gyermekszámban, de itt csak a felekezethez nem tartozók (2,3 gyermek), a római katolikusok (2,4 gyermek) és a reformátusok (3 gyermek) képviselői vannak olyan létszámban, hogy az eredmény értelmezhető legyen. A legnagyobb gyermekvállalási kedvet a reformátusok mutatják. Igazolódott a hipotézisünk, a hívők valóban több gyermeket szeretnének, mint azok, akik nem gyakorolják a vallásukat és nem fontos számukra a vallás.

A vallásukat gyakorlók és nem vallásosak között a legmeghatározóbb eltérés a **jövendő párral** szembeni elvárások mentén az Istenszeretethez találtuk, minél inkább gyakorolja valaki a vallását, annál fontosabb számára, hogy a jövőbeni párja szeresse Istent („Számomra fontos, hogy a párom is szeresse Istent” ($p = 0.0000$ ***)).

Ha fel akarjuk vázolni a fontossági sorrendbe téve azokat a jellemzőket, melyeknél szignifikáns eltérést tapasztalunk a vallásgyakorlás szerint, akkor a következő mintázatokat találjuk (az egyes konstellációk oszlopdiagramját ld. a 3. sz. mellékletben):

1. A nem vallásosak elvárásai jövőbeni párjukkal szemben, fontossági sorrendben: 1. egyenlő félként kezel (4.944), 2. akiben tökéletesen megbízom (4.833), 3. akire feltétel nélkül számíthatok (4.611), 4. aki intelli-

gens (4.583), 5. aki talpraesett (4.25), 6. hasonlóan gondolkodjon (3.75), 7. szeresse istent (1.056).

2. *A vallásukat nem gyakorlók* elvárásai jövődő párjukkal szemben: 1. akiben tökéletesen megbízom (5), 1. akire feltétel nélkül számíthatok (5), 3. egyenlő félként kezel (4.75), 4. aki intelligens (4.179), 5. aki talpraesett (3.857), 6. hasonlóan gondolkodjon (3.536), 7. szeresse istent (1.357).

3. *Aki a maga módján gyakorolja a vallását*: 1. egyenlő félként kezel (4.883), 2. akiben tökéletesen megbízom (4.833), 3. akire feltétel nélkül számíthatok (4.667), 4. aki intelligens (4.483), 5. aki talpraesett (4.283), 6. hasonlóan gondolkodjon (3.7), 7. szeresse istent (2.3).

4. *Aki ritkán egyházában* gyakorolja a vallását: 1. akiben tökéletesen megbízom (4.889), 2. akire feltétel nélkül számíthatok (4.722), 3. egyenlő félként kezel (4.694), 4. aki intelligens (4.056), 5. aki talpraesett (3.861), 6. hasonlóan gondolkodjon (3.583), 7. szeresse istent (3.111).

5. *Aki rendszeresen egyházában* gyakorolja a vallását: 1. akiben tökéletesen megbízom (5), 2. akire feltétel nélkül számíthatok (4.8), 3. egyenlő félként kezel (4.629), 4. szeresse istent (4.486), 5. aki intelligens (4.429), 6. hasonlóan gondolkodjon (4.314), 7. aki talpraesett (4.171).

Amint látjuk ezek a mintázatok fontossági sorrend szerint nagyon hasonlóak lehetnek, a különbség az egyes tételekkel való egyetértés mértékében rejlik. Az igazi különbség a vallásukat rendszeresen egyházukban gyakorlók és a többi vallásgyakorló, ill. nem hívő és nem gyakorló között van, mert a rendszeres vallásgyakorlók mintázatában felértékelődik az Isten szeretet és utolsó helyre kerül a talpraesettség. Összességében olyan elképzeléssel találkozunk, ahol a párban a megbízhatóság és Istenszeretet domináns jellemzőkként megelőzik a praktikus, hétköznapi boldogulás szempontjából kézenfekvőnek tűnő intelligenciát, hasonló gondolkodásmódot és talpraesettséget.

A vallás fontosságának a megítélése szerint elkülönülő csoportokban is azt tapasztaltuk, hogy akiknek minden cselekedetét befolyásolja a vallása ott érték el a legmagasabb értéket a pár megbízhatóságát ($(p = 0.0643)^+$ bár az eredmény nem erősen szignifikáns) illetően (5) és kicsivel maradt alatta az igény, hogy a pár is szeresse Istent ($(p = 0.0000)^{***}$) (4,71). A tendencia hasonló azoknál is, akik nagyon fontosnak tartják a vallást, míg akinek kissé fontos, ott a pár megbízhatósága nem annyira lényeges, de az, hogy szeresse Istent magasabb értéket mutat, mint akiknek egyáltalán nem fontos a vallás.

A vallásgyakorlás és gyermekvállalás feltételeinek számbavételekor 2 tétel esetében mutatkozott szignifikáns különbség: „Ahhoz, hogy gyermeket vállaljak elengedhetetlennek tartom a megfelelő gazdasági hátteret” ($p = 0.0002)^{***}$, „A gyermekvállaláshoz önálló életvitelre van szükség” ($p = 0.0020)^{**}$.

Mindkét tétel esetében a nem vallásosak érték el magasabb értéket, vagyis fontosabbnak tartották a megfelelő gazdasági háttérrel és önálló életvitelt a gyermekvállaláshoz, mint azok, akik gyakorolják a vallásukat. Ez az aspektus bizonyos mértékben magyarázhatja is, hogy a vallásukat gyakorlók több gyermeket szeretnének, hisz a gyermekvállaláskor kevésbé gondolják a gazdasági tényezőket, illetve az önálló életvitelt meghatározónak, mint akik nem vallásosak.

A *vallás fontosságának* megítélése szerint is ezek az eredmények jöttek ki („Ahhoz, hogy gyermeket vállaljak elengedhetetlennek tartom a megfelelő gazdasági háttérrel” ($p = 0.0404$)* „A gyermekvállaláshoz önálló életvitelre van szükség” ($p = 0.0147$)*). Minél kevésbé fontos valakinek a vallás, annál fontosabb a stabil gazdasági háttér és önálló életvitel. Ami viszont érdekes, hogy a stabil párkapcsolatra való igényben is eltérnek a vallás fontosságának megítélésébe különböző csoportok (Ahhoz, hogy gyermeket vállaljak elengedhetetlennek tartom a stabil párkapcsolatot ($p = 0.0234$)*), de itt az összefüggés már nem lineáris, azaz, akinek minden cselekedetét befolyásolja a vallás az kevésbé tartja fontosnak a stabil párkapcsolatot a gyermekvállalásnál, mint akinek kissé fontos, vagy nagyon fontos a vallás, de fontosabbnak tartja, mint akinek egyáltalán nem fontos a vallás.

A *vallásgyakorlás és az anyasággal kapcsolatos elképzelések* két tétel esetén mutattak szignifikáns eltérést, ezek: „Az anyaság fontosabb, mint a karrier” ($p = 0.0726$)+, „Az anyaság ajándék, sok-sok munkával” ($p = 0.0266$)*, ez utóbbi tétel esetében a *vallás fontosságának megítélésekor* is különbség mutatkozott ($p = 0.0179$)*. A nem vallásosak gondolják a legkevésbé azt, hogy az *anyaság fontosabb mint a karrier*, őket követik a vallásukat a maguk módján gyakorlók, a ritkán egyházukban gyakorlók, a nem gyakorlókkal majdnem azonos értéket adva és a végül a rendszeresen vallásukat egyházukban gyakorlók. Elképzelhető, hogy a gyermekvállalás, az anyaság szerepbeteljesülést jelent a rendszeres vallásgyakorlók számára. Az *anyaságot sok-sok munkával járó ajándéknak* leginkább a rendszeresen egyházukban, ritkán egyházukban, a maguk módján vallásgyakorlók, a nem vallásosak és legkevésbé a vallásukat nem gyakorlók tekintik. A vallás fontosságának a megítélése szerint a vallást nagyon fontosnak tartók, gondolják leginkább az anyaságot sok munkával járó ajándéknak, az egyetértés mértéke csökken a következő sorrendben: minden cselekedetüket vallás által befolyásoltnak vallók, a vallást kissé, illetve a vallást egyáltalán nem fontosnak tartók. Úgy tűnik, hogy aki rendszeresen egyházában gyakorolja a vallást, életében nagyon fontos, vagy minden cselekedetét áthatja a vallás, az gondolja az anyaságot leginkább sok munkával járó ajándéknak. Inkább a karrier elé helyezi az anyaságot azok, akik valamilyen módon vallásosak, kiemelten pedig, akik rendszeresen egyházukban gyakorolják a vallásukat. Ez az eredmény azt sugallhatja, hogy az egyházaknak talán sikerül a velük szoros kapcsolatban levőkben az anyaság jelentőségét, valódi értékét megmutatni, s ha az anyaságot a fiatalok-

nak szerepbeteljesülésként lehetne megélni, akkor elősegíthetné, hogy a vágyott gyermekszám megközelítse a valóban megszülető gyermekek számát.

A *női szerepfelfogásban* szintén két tétel esetén mutatkozik különbség a vallásgyakorlás és a vallás fontosságának megítélése szerint, ezek: „A nő az, aki a családban gondoskodik a gyermekekről, férjéről”, „A nő alárendelt irányítójának, aki a férje”. Azért is érdekes, mert a nő gondoskodó szerepét a vallásgyakorlás szerint ($p = 0.0482$)*, leginkább a vallásukat rendszeresen egyházukban gyakorlók fogadják el és legkevésbé akik nem vallásosak, de jobban egyetértenek vele a vallásukat nem gyakorlók, mint akik a maguk módján, vagy ritkán gyakorolják a vallásukat. Ugyanakkor a vallás fontosságának megítélése szerint ($p = 0.0061$)** az egyetértés mértéke a vallás fontosságának növekedésével emelkedik.

Tradicionális szerepfelfogásra utal a mai „egyenjogúságot” hirdető világunkban, hogy mind a vallásgyakorlás ($p = 0.0057$)**, mind a vallás fontosságának megítélése szerint ($p = 0.0000$ ***) különbséget találunk abban, ahogy a női alárendeltségről vélekednek, vagyis, hogy a nő alárendelt irányítójának, aki a férje. A vallásgyakorlással és a vallás fontosságának a megítélésével együtt nő a tétellel való egyetértés.

A női szerepfelfogással együtt kell kezelni a *férfi szerepről* vallott nézeteket, hiszen csak így értelmezhető helyesen. A férfi szerepeknél a vallásgyakorlásnál „A férfi az irányító a családban” ($p = 0.0102$)*, „A férfi a nő támasza, lelkiileg is” ($p = 0.0316$)*, a vallás fontosságának a megítélésekor „A férfi hozza a döntéseket a családban” ($p = 0.0460$)*, „A férfi az irányító a családban”. ($p = 0.0032$)**, „A férfi a nő támasza, lelkiileg is” ($p = 0.0475$)* tételeknél találtunk különbséget. Aki nem vallásos az ért legkevésbé egyet, aki pedig rendszeresen gyakorolja a vallását, az ért legjobban egyet a férfi irányító szerepével, és közben meg a vallásukat nem gyakorlók is magasabbra értékelik a férfi irányító szerepét, mint akik a maguk módján, vagy ritkán gyakorolják a vallásukat. A nem vallásosak a férfiak lelki támaszt nyújtó szerepét is alacsonyabbra, míg a legmagasabbra a vallásukat rendszeresen gyakorlók értékelik. Érdekes az az összefüggés is, hogy akinek csak kissé fontos a vallás, az a férfiak döntéshozó és irányító szerepével kevésbé ért egyet, mint akinek egyáltalán nem fontos, a legmagasabb egyetértést azok mutatják, akiknek minden cselekedetét befolyásolja a vallás. A férfi támasznyújtó szerepének elfogadása nő, a vallás fontosságának megítélésével. A vallásukat rendszeresen egyházukban gyakorlók és akiknek minden cselekedetét befolyásolja, vagy nagyon fontos a vallás, azok értékelik a legmagasabbra a férfinak a nő számára lelki támaszt nyújtó szerepét, így az, hogy adott esetben a férfi hozza a döntéseket, ő irányít és a nő alárendelt irányítójának teljesen más megvilágításba kerül.

Van egy komplementaritás a szerepekben, az anyaság sok munkával járó aján-
dékát elfogadni, gondoskodni a férjről, gyermekről úgy lehet, ha közben ott a
támasz, aki a lelki támasz mellett leveheti az anyáról, a nőről a döntés és irányí-
tás terhét.

A *gyermekszerepről* vallott felfogás a vallásgyakorlás és a vallás fontosságának
megítélésénél is két tétel esetében mutat szignifikáns eltérést. „A gyermek egy
ajándék, amit útjára kell engedni” ($p = 0.0214$)* és „A gyermek életet, vidámsá-
got visz a családba” ($p = 0.0259$)* kevésbé vált ki egyetértést a vallásukat nem
gyakorlók, és nem vallásosak körében, míg az egyetértés mértéke fokozódik a
vallásgyakorlással. A vallás fontosságának növekedésével, fokozódik a tétel-
ekkel való egyetértés ($p = 0.0961$)+; ($p = 0.0026$)** . A gyermeknek, mint aján-
dékknak az elfogadása és a tudat, hogy útjára kell engedni, valamint a gyermek-
nek a pozitív családi hangulatban játszott szerepéről való felfogás a legerősebb a
rendszeres vallásgyakorlók és a vallást minden cselekedetüket befolyásolónak
érzők körében.

A centrális *értékek* tekintetében kiemelkedik a vallás fontosságának megítélése
szerint a vágy, hogy sok gyermeke lehessen („Fontos, hogy sok gyermekem
lehessen” ($p = 0.0299$)*), illetve, hogy megteremtse a családja biztonságát („Az
életben a legfontosabb, hogy megteremtsem a családom biztonságát” ($p =$
 0.0200)*). A vallásgyakorlás szerint szignifikánsnak a sok gyermekre irányuló
vágy mutatkozott ($p = 0.0333$)*. Akinek nagyon fontos a vallás az tartja a legke-
vésbé fontosnak a biztonságteremtést, őket követik, akiknek minden cselekedetét
befolyásolja a vallás, majd akinek egyáltalán nem fontos és a legtöbbre azok
értékelik, akiknek kissé fontos életükben a vallás. Utólag látjuk, hogy ennek a
tételnek a megfogalmazása nem teljesen egyértelmű, a biztonság egy túl tág
kategória, amit sokféleképpen lehet értelmezni, így anyagi, gazdasági, érzelmi,
stb., biztonságként, ennek megfelelően az eredmények értelmezése is sokrétű
lehetne, azonban ebben a formában nem jogosít fel következtetések levonására.
A legkevésbé fontos a sok gyermek iránti vágy azoknak, akik nem gyakorolják,
vagy nem vallásosak, a legfontosabb a vallásukat rendszeresen gyakorlók köré-
ben.

A *társra* vonatkozó elképzeléseket külön választottuk a párválasztástól, bár le-
hetséges, hogy ez a szétválasztás erőltetett, de itt inkább a már együttes élmény-
ként megélhető fantáziákra szerettük volna a hangsúlyt fektetni.

Különbségeket a családról való hasonló gondolkodás fontosságának a
megítélésében találtunk („Szeretném, ha a társam úgy gondolkodna a családról,
mint én”) a vallásgyakorlással ($p = 0.0748$)+ és a vallás fontosságának a növe-
kedésével fokozódik a tétellel való egyetértés mértéke ($p = 0.0470$)*. A társsegí-
tés, a társsal való együttműködés a közös célok megvalósítása érdekében szintén

eltérő elfogadottságot mutat („Mindenben segítem a párom, hogy elérjük a közös céljainkat”). A vallásgyakorlással együtt nő a társsegítéssel való egyetértés mértéke, viszont a vallás fontosságának megítélésekor azt látjuk, hogy a legfontosabb azoknak, akinek minden cselekedetére hatással van a vallás, őket a vallást kissé fontosnak ítélik, majd a nagyon fontosnak ítélik követik és végül, akik számára egyáltalán nem fontos a vallás.

A társ határozottságának a fontossága a vallásgyakorlás szerint különbözik „Nekem fontos, hogy a párom egy határozott ember legyen” ($p = 0.0383$), állítással leginkább a vallásukat a maguk módján gyakorlók, nem gyakorlók és nem vallásosak, a rendszeresen gyakorlók és végül a ritkán gyakorlók követik. A határozottság egy olyan tulajdonság, ami a vallásukat egyházukban ritkán, vagy rendszeresen gyakorlók körében nem annyira fontos, mint a maguk módján vallásgyakorlók számára.

A *szülői családra* vonatkozó tételek esetében a vallás fontosságának megítélése szerint találtunk szignifikáns különbséget a „A szüleim önzetlenül szeretnek” ($p = 0.0289$)* tétel esetében. Akinek minden cselekedetét befolyásolja a vallás, vagy nagyon fontos a vallás, az inkább érzi azt, hogy szülei önzetlenül szeretik, azokhoz viszonyítva, akiknek egyáltalán nem fontos, vagy csak kissé fontos.

A *gyermeknevelésben* összesen 5 tétel esetében találtunk szignifikáns eltérést, mind a vallásgyakorlás, mind a vallás fontosságának megítélése szerint. Ezen tételek mindegyike alapvető együttélési normákat tükröz, a diákok megfogalmazása szerint kerültek a kérdéssorba, változtatás nélkül: „Én majd arra nevelem a gyermekeimet, hogy szeressék Istent”, „Fontos, hogy a gyermekeim szeressék egymást”, „Szeretném arra nevelni a gyermekeimet, hogy szeressék felebarátaikat”, „Szeretném, hogy gyermekeim tudják: a keresztény ember a tetteiről ismerszik meg”, „Azt szeretném, hogy gyermekeim tudják, hogy a boldogságuk saját maguktól függ”. A vallásgyakorlással és vallás fontosságának megítélésével párhuzamosan nőtt az egyetértés mértéke az Istenszeretet, testvéri és felebaráti szeretet megítélésében, illetve annál a tételnél mely azt vallja, hogy a cselekedeteink minősítenek bennünket (keresztény) embereket. A boldogság-felfogásban fordított a helyzet, a vallásgyakorlással és a vallás fontosságának megítélésével együtt csökken a tétellel való egyetértés mértéke.

Tapasztalataink a koherencia érzést illetően

A *koherencia érzés és vallásgyakorlás, a vallás fontossága és a felekezeti hovatartozás* szignifikáns összefüggést mutatott, vagyis minél inkább gyakorolja a vallását valaki és minél fontosabb számára a vallás annál magasabb értéket ért el a koherencia érzésben. A felekezetek közül a reformátusok érik el a legmagasabb koherencia értéket, majd a római katolikusok, s bár nagyon kevés az evan-

gélíkus, izraelita, baptista és görög katolikus felekezethez tartozó, ők is magasabb értéket értek el, mint akik nem tartoznak egy felekezethez sem.

A koherencia elérése a B típusú társadalmakban –, ahol az egyetlen társas közeg a család, amelynek az egyén teljes személyiségével tagja lehet (ma már Magyarország is ezek közé sorolható) – sokkal bonyolultabb feladat, nagyobb felelősséget ró elsősorban a családra, az iskolai oktatásra, mert kellő támogatottság hiányában megnő az önazonosság zavarainak a valószínűsége.

Azt látjuk, hogy az egyházak szerepe felértékelődik, hisz képes olyan alternatívát nyújtani a vallásgyakorlás és a hit, melytől a hívők és vallásukat gyakorlók úgy érzik, *életük egy nagyobb terv része* ($p=0.0000$)***, nem tengnek lengnek a világban, hanem *értékeik és hitük vezéreltik a mindennapjaikban* ($p=0.0003$)***, s kevésbé gondolják azt, hogy *életüknek ne lenne jelentősége* ($p=0.0358$)*. A felekezethez való tartozás a társadalmi beágyazottságot, együttélést, alkalmazkodást segítő, a lelki béke, nyugalom szempontjából fontos aspektusokban mutat erős eltérési tendenciát a felekezethez nem tartozókkal szemben, így a *megbocsátás képességében* ($p=0.2270$), beleértve a másoknak és önmagunknak való megbocsátást, a *körülöttem lévő emberekkel teremtett összhang megélésében* ($p=0.1252$) és az *életben betöltött hellyel való megbékélésben* ($p=0.3306$), a *különbség a saját életnek egy nagyobb terv részeként való megélésében* ($p=0.0358$)* szignifikáns. Megjegyzendő, hogy minden aspektusban a reformátusok érték el a legmagasabb koherencia értékeket.

Összegzés

Vizsgálati eredményeink feltevéseinket igazolták, hiszen kimutatható a kapcsolat a vallásosság és a jövőendő családról való gondolkodás között. Létezik egy belső meggyőződés, mely a fiatalok jövőbeni családra vonatkozó elképzeléseire hatással van és annál jobban érvényesül, minél inkább gyakorolja valaki a vallását és minél fontosabb számára a vallás.

Eredményeink szerint, a vallásukat gyakorló fiatalok és akiknek fontos a vallás több gyermeket szeretnének, a gyermekvállalásnál nem tartják olyan fontosnak a gazdasági hátteret és önálló életvitelt, mint akik nem gyakorolják a vallásukat, illetve, akik számára nem fontos a vallás.

Párválasztásnál a spiritualitás, az, hogy a jövőendő párjuk szeresse Istent fontosabb, a vallásukat gyakorlók és azok számára, akinek az életében fontos a vallás, mint akiknek nem, míg a talpraesettség, bár az egzisztencia megteremtése szempontjából lényeges vonás lehet, kevésbé fontos.

A vallásukat rendszeresen gyakorlók, a vallást, mint minden cselekedetükre hatással levő tényezőt és a vallást nagyon fontosnak tartók tekintik leginkább az anyaságot sok munkával járó ajándéknak. Egy tradicionálisabb szerepfelfogás is jellemzi, hiszen a férfit irányítónak, döntéshozónak tekintik, de megjelenik, mint lelki támasza a nőnek. A nő a gondoskodó, aki képes alárendelődni irányítójának, aki a férje. A gyermek ajándék, aki életet, vidámságot visz a családba,

de akit útjára kell engedni. Mint érték, megjelenik a sok gyermek iránti vágy is, kevésbé gondolják azt, hogy életükben a legfontosabb a család biztonságának a megteremtése, bár a biztonság kifejezés túl általános volta miatt ezen eredményt fenntartásokkal kell kezelni.

A vallásgyakorlással együtt nő a családról való hasonló gondolkodásnak a fontossága és a törekvés a társ támogatására, a közös célok elérése érdekében. A társas támaszként megjeleníthető szülői családban, a szülők önzetlen szeretetének a megélése a vallásukat egyházban gyakorlóknál erőteljesebb, ahogy a vallást nagyon fontosnak tartók is inkább számolnak be önzetlen szülői szeretetről.

A gyermeknevelésben elsősorban a keresztény értékrend továbbadásában (Istenszeretet, testvéri és felebaráti szeretet, keresztényi cselekedet) mutatkozik különbség a vallásgyakorlás és vallás fontosságának megítélése szerint is. Az önazonosság eléréséért küzdő fiatalok koherencia érzése és a vallásgyakorlás, vallás fontosságának megítélése, szignifikáns összefüggést mutat, sőt a felekezeti hovatartozás és koherencia között is kapcsolat van. Igazoltak látjuk, hogy a vallásosság beépül az identitásba és hatással van az egyén egységes világméppére, mely a magasabb koherencia (értékben) érzésben ragadható meg.

Elemzéskor messzemenően figyelembe vettük, hogy az alkalmazott módszerek, oki következtetések levonására nem jogosítanak fel és a minta nagysága is főként tendenciák körvonalazására alkalmas.

A kapott eredmények a fiatalok jövőbeni családra vonatkozó elképzeléseit írják le, kiemelve azokat az aspektusokat, melyekben a családkép különbséget mutat a vallásosság mentén. Figyelemre méltó a gyermekvállalási kedv, ha összevetjük statisztikai eredményekkel (Kopp, Skrabski, 2003/2), ahol a vágyott gyermekszám nők esetében 2,14, férfiaknál 2,13, az általunk megkérdezetteknél ez a szám a nem vallásosaknál 2,3, a rendszeresen vallásgyakorlóknál 3,2. Előregező társadalmunkban (ahol a ténylegesen megszülető gyermekek száma nőknél 1,28 férfiak esetében 1,05) a magas vágyott gyermekszám akkor is, ha "csak egy szűkebb", vallásos réteget érint, értékes többlet lehet. Összességében tudjuk, hogy a gyermekvállalási kedvet csökkentő tényezők, így a gazdasági nehézségek (munkahely, kereset, lakás), párkapcsolati instabilitás, sőt a magasabb iskolázottsággal járó státusz (ami igen nehezen egyeztethető össze a gyermekvállalással) ezt a korosztályt sem kímélik. Ugyanakkor, - hasonlóan Spéder és Kapitány (2007) eredményeihez, akik a kulturális tényezők, a szubjektív érték és beállítódás befolyásoló hatását mutatták ki a termékenységi magatartásban -, a mi mintánkban is az egyéni értékrend, az elfogadott kulturális normák éreztetik hatásukat, legalábbis a jövőbeni tervek és vágyak szintjén.

Köszönet illeti Dr. Vargha Andrászt a kérdőívek kitöltésében és a statisztikai feldolgozást lehetővé tevő ROPstat alkalmazásában nyújtott segítségéért, vala-

mint a Károli és ELTE-s hallgatókat, akik megtisztelték a bizalmukkal és résztvettek a vizsgálatban.

Felhasznált irodalom

- Erikson E. H: (1968): Az emberi életciklus, In: Bernáth L. és Solymosi K. (1997): Fejlesztélektan olvasókönyv, szerk. Tertia Kiadó, Budapest, 27–41. o. (The Human Life Cycle. In: International Encyclopedia of Social Science. New York, Crowel – Collier, 286–292. p.)
- Eriksson M., Lindström B. & Lilja J. (2007): A sense of coherence and health. Salutogenesis in a societal context: Aland, a special case? J. Epidemiol Community Health. 2007; Aug; 61(8):684–8.
- Ferenczi Andrea (2007): Lelkemben a templom, Bagdy Emőkével beszélget Ferenczi Andrea Kairosz Kiadó, Debrecen
- Flensburg-Madsen Trine, Ventegodt Søren & Merrick Joav (2005): Sense of coherence and physical health. A review of previous findings, The Scientific World Journal 5: 665–673, aug. 2005
- Frankl V. E.(1988): ...mégis monddj Igent az Életre! Egy pszichológus megéli a koncentrációs tábor, Pszichoteam Mentálhigiénés és Módszertani Központ., Budapest
- Goetzmann L., Wagner-Huber R., Klaghofer R., Muellhaupt B., Clavien P.A., Buddeberg C. & Scheuer E. (2006): Waiting for a Liver Transplant: Psychosocial Well-Being, Spirituality, and Need for Counselling, Transplantation Proceedings Volume 38, Issue 9: 2931–2936, November 2006
- Hart, K. E., Wilson, T. L. & Hittner, J. B. (2006): A psychosocial resilience model to account for medical well-being in relation to sense of coherence, Journal of Health Psychology 11 (6): 857–862 Nov. 2006
- Johnson M. (2004): Approaching the salutogenesis of sense of coherence: the role of 'active' self-esteem and coping. Br J Health Psychol. 2004 Sep; 9 (Pt 3):419–32.
- Kopp Mária – Székely András – Skrabski Árpád (2006): Vallásosság és életminőség az átalakuló társadalomban <http://www.reformatus.hu/confessio/2006/1/4tema3.htm>
- Kopp Mária & Skrabski Árpád (2003/1): „Vallásosság és lelki egészség” Távlatok, 59, 1, 8–17.
<http://w3.externet.hu/-tavalatok/5901tan.htm>
- Kopp Mária & Skrabski Árpád (2003/2): A gyermekvállalás pszichológiai és szociális háttértényezői a magyar népesség körében, Demográfia, 46,4, 383–395.
- Krantz G. & Ostergren PO.(2004): Does it make sense in a coherent way? Determinants of sense of coherence in Swedish women 40 to 50 years of age. Int J. Behav Med. 2004;11(1):18–26.
- Lundberg O.(1997):Childhood conditions, sense of coherence, social class and adult ill health: exploring their theoretical and empirical relations. Soc Sci Med. 1997 Mar;44(6):821–31.
- Lutgendorf S.K., Vitaliano P.P., Tripp-Reimer T., Harvey J.H. & Lubaroff D.M.(1999): Sense of coherence moderates the relationship between life stress and natural killer cell activity in healthy older adults. Psychol Aging. 1999 Dec;14(4):552–63.
- Myrin B, Lagerström MHealth behaviour and sense of coherence among pupils aged 14–15. Scand J Caring Sci. 2006 Sep;20(3):339–46.

- Nilsson B., Holmgren L., Stegmayr B. & Westman G.(2003): Sense of coherence-- stability over time and relation to health, disease, and psychosocial changes in a general population: a longitudinal study. *Scand J Public Health*. 2003;31(4):297–304.
- Richardson CG. & Ratner PA. (2005):Sense of coherence as a moderator of the effects of stressful life events on health. *J Epidemiol Community Health*. 2005 Nov;59(11):979–84.
- Rózsas., Kő N., Csoboth Cs.,Purebl Gy., Beöthy- Molnár A., Szebik I., Berghammer R., Réthelyi J., Skrabski Á. & Kopp M. (2005): Stressz és megküzdés, A Rahe-féle Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőívvel szerzett hazai eredmények ismertetése, *Mentálhigiéné és pszichoszomatika* 6 (2005)4, 275–294
- Rózsa S, Réthelyi J, Stauder A, Susánszky É, Mészáros E, Skrabski Á, Kopp M. (2003): A Hungarostudy 2002 országos reprezentatív felmérés általános módszertana és a felhasznált tesztbattéria pszichometriai jellemzői, *Pszichiátria Hungarica* 18,2,83–94.
- Sagy S. & Antonovsky H.(1996): Structural sources of the sense of coherence. Two life stories of Holocaust survivors in Israel. *Isr J. Med. Sci.* Mar-Apr; 32(3-4):200-5.
- Skrabski Árpád, Kopp Mária, Rózsa Sándor & Réthelyi János (2004): A koherencia, mint a lelki és testi egészség alapvető meghatározója a mai magyar társadalomban, *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika* 5, 7-25 (Nemzeti Kutatás Fejlesztési Program 2001/I/002-es projektje)
- Smith PM, Breslin FC, Beaton DE. (2003): Questioning the stability of sense of coherence – the impact of socio-economic status and working conditions in the Canadian population. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2003 Sep; 38 (9):475–84.
- Spéder Zsolt & Kapitány Balázs (2007): Gyermekvállalási vágyak és tények, *Demográfia*, 6.
- Volanen SM., Lahelma E., Silventoinen K. & Suominen S. (2004): Factors contributing to sense of coherence among men and women. *Eur. J. Public Health*. Sep; 14(3):322–30.
- von Bothmer MI, Fridlund B. (2003): Self-rated health among university students in relation to sense of coherence and other personality traits *Scand J Caring Sci*; 2003; 17; 347–357
- Wiesmann U., Rölker S., Ilg H., Hirtz P., &Hannich HJ.(2006): On the stability and modifiability of the sense of coherence in active seniors. *Z Gerontol Geriatr*. 2006 Apr; 39(2):90-9.
- Wolff AC. & Ratner PA (1999): Stress, social support, and sense of coherence. *West J. Nurs Res*. 1999 Apr;21(2):182–97.

Mellékletek

1. sz. melléklet: A vizsgálatban alkalmazott kérdőívek

1. A vallásosság mérésére Kopp Mária és Skrabski Árpád (2002) által használt kérdéseket tettük fel, megkérve, hogy karikázzák be a választott állítás előtti számot:

Gyakorol-e valamilyen vallást, és ha igen, milyen módon?

- 0. nem vagyok hívő
- 1. nem gyakorolom a vallásom
- 2. a magam módján gyakorolom a vallásom
- 3. ritkán egyházamban gyakorolom a vallásom
- 4. rendszeresen egyházamban gyakorolom a vallásom

Mennyire fontos Önnek a mindennapi életvitelében a vallás?

- 0. egyáltalán nem fontos
- 1. kissé fontos
- 2. nagyon fontos
- 3. minden cselekedetemet befolyásolja a vallás

Kérem, írja be milyen vallási felekezethez tartozik!

2. A *Koherencia-érzés* mérése a Rahe- féle Rövidített Stressz és Megküzdés Kérdőívéből (Rahe és Tolles, 2002 in: Rózsa S. és mts.-i (2005).

Mennyire érzi igaznak a következő állításokat? Kérem, írja az egyetértését kifejező számot a kérdések mellett levő vonalkára!

0 nem igaz 1 igen,néha 2 igen,mindig

- 1. Úgy érzem, életem egy nagyobb terv része -----
- 2. Az életben sok minden okoz nekem nagy örömet -----
- 3. Képes vagyok megbocsátani magamnak és másoknak -----
- 4. Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna -----
- 5. Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban -----
- 6. Összhangban vagyok a körülöttem lévő emberekkel -----
- 7. Meg vagyok békélve a helyemmel az életben -----
- 8. Életemnek nincs célja és értelme -----

3. A jövődő pár és családra vonatkozó kérdések

Mennyire érzi igaznak a következő állításokat? Kérem, jelölje be a kérdések mellett levő golyócskákból az egyetértésének leginkább megfelelőt. A golyócskák értékét, az alábbi skála mutatja:

1 2 3 4 5

○ ○ ○ ○ ○

1	2	3	4	5
egyáltalán	általában	talán/	általában	teljes mértékben
nem igaz	nem igaz	nem tudom	igaz	igaz

1. Milyen tulajdonságokat részesít előnybe a párválasztásnál?

1 2 3 4 5

- ○ ○ ○ ○ 1. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki nagyon szeret.
- ○ ○ ○ ○ 2. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, akire feltétel nélkül, mindig számíthatok.
- ○ ○ ○ ○ 3. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, akiben tökéletesen megbízhatok.
- ○ ○ ○ ○ 4. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki intelligens.
- ○ ○ ○ ○ 5. Csak olyan partnerrel tudom elképzelni az életem, aki fizikailag vonzó.
- ○ ○ ○ ○ 6. Számomra fontos, hogy jóképű / csinos legyen a párom.
- ○ ○ ○ ○ 7. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki gyermeket (keket) szeretne.
- ○ ○ ○ ○ 8. Számomra fontos, hogy a párom is szeresse Istent.
- ○ ○ ○ ○ 9. Számomra fontos, hogy a párom hozzám hasonlóan gondolkodjon a világról.
- ○ ○ ○ ○ 10. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki talpraesett.
- ○ ○ ○ ○ 11. Fontos, hogy a párom képes legyen megélhetést biztosítani a családnak.
- ○ ○ ○ ○ 12. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki egyenlő félként kezel.
- ○ ○ ○ ○ 13. Fontos, hogy a társam mindenben támogasson.
- ○ ○ ○ ○ 14. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem, aki vállalja a felelősséget a döntéseiért.
- ○ ○ ○ ○ 15. Számomra fontos, hogy a páromnak jó humorérzéke legyen.

2. Milyen feltételeket tart elengedhetetlennek a gyermekvállaláshoz?

1 2 3 4 5

- ○ ○ ○ ○ 1. Ahhoz, hogy gyermeket vállaljak elengedhetetlennek tartom a stabil párkapcsolatot.
- ○ ○ ○ ○ 2. Ahhoz, hogy gyermeket vállaljak elengedhetetlennek tartom a megfelelő gazdasági háttérrel
- ○ ○ ○ ○ 3. A gyermekvállaláshoz önálló életvitelre van szükség.
- ○ ○ ○ ○ 4. Szerintem a gyermekvállalás a leendő szülők közös döntése kell legyen.
- ○ ○ ○ ○ 5. A gyermekvállaláshoz szükség van egy lelki ráhangolódásra

Milyen gondolatai vannak az anyaságról?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. Az anyaság az élet kiteljesedését jelenti a nőnek.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. Az anyaság a nőiség értelme.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. Egy nő csak gyerekkel lehet igazán boldog.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. Az anyaság nehéz.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. Az anyaság fontosabb, mint a karrier.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. Az anyaság gondoskodás a ránk bízott élet(ek)ről.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. Az anyaság felelősség.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. Az anyasággal járó boldogság mindennél többet ér.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 9. Az anyaság ajándék, sok-sok munkával.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 10. Már nagyon várom, hogy anya lehessenek.

3. Ön szerint mi a nő szerepe a családban?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. A nő az, aki a családban gondoskodik a gyermekekről, férjről.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. A nő az, aki otthont teremt.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. A nő minta a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. A nő alárendelt irányítójának, aki a férje.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. A nő az, aki szeretetet, melegséget nyújt.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. A nő tartja fenn a lelki egyensúlyt a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. A nő összetartó erő a családban.

4. Ön szerint mi a férfi szerepe a családban?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. A férfi az, aki az anyagi feltételeket biztosítja a család számára.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. A férfi fizikai védelmet nyújt a családnak.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. A férfi hozza a döntéseket a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. A férfi az a családban, aki a racionalitás talaján áll.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. A férfi az irányító a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. A férfi a nő támasza, lelkileg is.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. A férfi képviseli a fegyelmet a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. A férfi modell a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 9. A férfi az a családban, akire mindenki felnéz.

5. Ön szerint mi a gyermek szerepe a családban?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. A gyermek az életet, a jövőt jelenti.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. A gyermek az, aki a legtöbb gondoskodást kapja a családban.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. A gyermek egy ajándék, amit útjára kell engedni
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. A gyermek életet, vidámságot visz a családba.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. A gyermek szeretetet ad.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. A gyermek a házasságot igazi családdá teszi.

6. Mit tart a legfontosabbnak a saját életében?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. Az én életemben a legfontosabb a család.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. Számomra nagyon fontos a megfelelő társ.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. Fontos, hogy sok gyermekem lehessen.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. Az életemben a legfontosabb a gyermekeim egészséges fejlődése.

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. Az én életemben nagyon fontos az egészség, a testi-lelki harmónia.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. Az életemben nagyon fontosak a barátok.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. Az életemben a legfontosabbak az emberi kapcsolatok.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. Az életemben központi helyet foglal el a munka.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 9. Az én életemben nagyon fontos a pénz.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 10. Az én életemben nagyon fontos a szellemi és erkölcsi fejlődés.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 11. Az életben a legfontosabb, hogy boldogok legyenek a szeretteink.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 12. Az életben a legfontosabb, hogy megteremtsem a családom biztonságát.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 13. Az életemben az egyik legfontosabb a szülői család.

7. Milyen társra vágyik?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. Szeretném, ha a társam kiegyensúlyozott lenne.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. Azt szeretném, ha a társam megelégedett ember lenne.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. Szeretném, ha a társam annyira szeretne, mint én őt.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. Szeretném, ha a párom életében én lennék az első.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. Szeretném, ha a társam úgy gondolkodna a családról, mint én.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. Szeretném, ha a párom velem maradna életem végéig.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. Szeretném, ha a párommal mindent meg tudnánk beszélni.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. Mindenben segítem a párom, hogy elérjük a közös céljainkat.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 9. Szeretném, ha a párom életrevaló lenne.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 10. Nekem fontos, hogy a párom egy határozott ember legyen.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 11. Szeretném, ha a párom kreatív ember lenne.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 12. Számomra fontos, hogy a társam önálló legyen.

8. Mit tart pozitívumoknak a szülői családjában?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. A szüleim önzetlenül szeretnek.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. Azt szeretem a szülői családban, hogy mindent képesek megtenni, hogy nekem jobb legyen.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. A szüleim mindenben támogatnak.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. A szüleimmel bármit megoszthatok.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. A családom nagyon összetartó.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. A legőszintébb kritikusaim a családom.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. Nagyon jó a kapcsolatam a szülői családommal.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. Nagyra értékelem szüleim rugalmasságát.

9. Milyen értékeket tart fontosnak a gyermeknevelésben?

1 2 3 4 5

- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 1. Én majd arra nevelem a gyermekeimet, hogy szeressék Istent.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2. Fontos, hogy a gyermekeim szeressék egymást.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 3. Szeretném arra nevelni a gyermekeimet, hogy szeressék „felebarátaikat”.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 4. Szeretném kialakítani gyermekeimben, hogy tiszteljék mások felfogását.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5. Fontosnak tartom, hogy gyermekeim tudjanak elfogadni másokat.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 6. Szeretném toleranciára nevelni gyermekeimet.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 7. Szeretném, hogy gyermekeim intelligensek legyenek.
- ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 8. Azt szeretném, hogy gyermekeimnek legyen elegendő önbizalmuk.

- o o o o o 9. Szeretném, hogy gyermekeim tisztelettudóak legyenek.
- o o o o o 10. A gyermeknevelésben a legfontosabb a példaadás.
- o o o o o 11. Nagyon fontosnak tartom, hogy gyermekeim becsületesek legyenek.
- o o o o o 12. Szeretném, hogy gyermekeim tudják: a keresztény ember a tetteiről ismerhető meg.
- o o o o o 13. Szeretném kialakítani gyermekeimben, hogy gondolkodjanak, mielőtt cselekszenek.
- o o o o o 14. Fontos, hogy a gyermekek tudják, a család a legfontosabb az életben.
- o o o o o 15. Szeretném, ha gyermekeim összetartóak lennének.
- o o o o o 16. Azt szeretném, hogy gyermekeim tudják, hogy a boldogságuk saját maguktól függ.
- o o o o o 17. Szeretném arra nevelni gyermekeimet, hogy tegyenek azért, hogy elérjék a céljaikat.
- o o o o o 18. Szeretném, hogy gyermekeim élvezni tudják az életet.

2. sz. melléklet: A vizsgálati minta jellemzői:

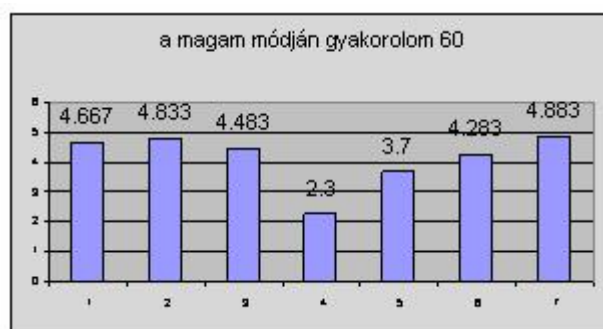
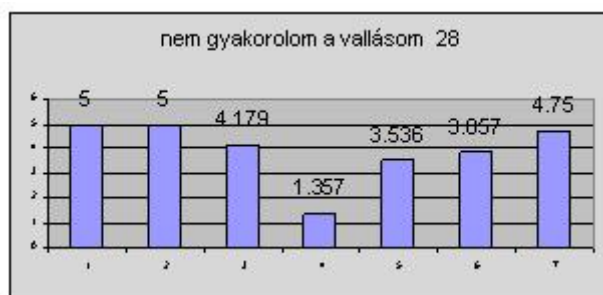
Változó	Esetek	Átlag	Szórás	Var. eh.	X_min	X_max
Életkor	196	21.36 év	2.765	0.129	15	37
Isk. osztály	196	13.42 év	1.418	0.106	12	23
Jelen kaps. hossza	125	27.78 hó	21.09	0.759	1	88
Kapcs. szám	166	1.313	0.887	0.675	0	4
Életkora 1kapcs	188	16.13 év	4.525	0.281	0	27
Minlgyt	194	26.31 év	4.755	0.181	0	35
Maxlgyt	192	27.02 év	4.489	0.166	0	35
Gyszmin	194	2.289	0.893	0.390	0	6
Gyszmax	194	2.613	0.982	0.376	0	6

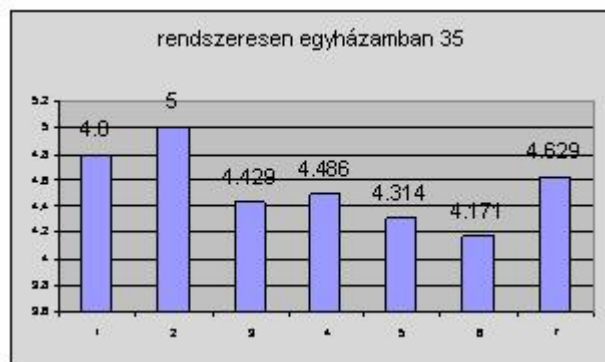
NEM	Gyak	%	Kum%	
1 férfi	22	11.2	11.2	=====
2 nő	174	88.8	100.0	=====
Össz.: 196				
Családi állapota	Gyak	%	Kum%	
1 egyedülálló	186	94.9	94.9	=====
2 házas	10	5.1	100.0	=
Össz.: 196				
Állandó lakhely	Gyak	%	Kum%	
1 főváros	72	36.9	36.9	=====
2 város	88	45.1	82.1	=====
3 község	18	9.2	91.3	=====
4 falu	17	8.7	100.0	=====
Össz.: 195				
Van-e jelenleg komoly párkapcsolata?				
Érték	Gyak	%	Kum%	
1 igen	124	63.3	63.3	=====
2 nem	72	36.7	100.0	=====
Össz.: 196				
Milyen életformát képzel el a jövőben?				
Érték	Gyak	%	Kum%	
0 nem vál	2	1.0	1.0	
1 házasság	59	81.1	82.1	=====
2 együttélés	28	14.3	96.4	=====
3 nülével	1	0.5	96.9	
4 egyedül	5	2.6	99.5	
5 aratókkal	1	0.5	100.0	
Össz.: 196				

3. sz. melléklet: A vallásgyakorlás és a jövőendő párra vonatkozó elképzelések

Jelmagyarázat: az oszlopdiagramok számainak jelentése:

1. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem akire feltétel nélkül számíthatok (p = 0.0342)*
2. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem akiben tökéletesen megbízom (p = 0.0204)*
3. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem aki intelligens (p = 0.0086)**
4. Számomra fontos, hogy a párom szeresse Istent (p = 0.0000)***
5. Számomra fontos, hogy a párom hasonlóan gondolkodjon (p = 0.0067)**
6. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem aki talpraesett (p = 0.0404)*
7. Csak olyan emberrel tudom elképzelni az életem aki egyenlő félként kezel (p = 0.0102)*

4. sz. melléklet:

Vallásgyakorlás és koherencia (+: $p < .10$ *: $p < .05$ **: $p < .01$ ***: $p < .001$)

<i>Gyakorol-e valamilyen vallást és ha igen, milyen módon?</i>	Úgy érzem, életem egy nagyobb terv része F(4; 190) = 8.917 (p = 0.0000)***	Az életben sok minden okoz nekem nagy örömet: F(4; 190) = 0.695 (p = 0.5959)	Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna F(4; 190) = 2.629 (p = 0.0358)*	Az értékeim és hitem vezérelnek mindennapjaimban F(4; 190) = 5.545 (p = 0.0003)***	Életemnek nincs célja és értelme F(4; 160) = 1.652 (p = 0.1638)
	átlag	átlag	átlag	átlag	átlag
nem vagyok vallásos N: 36	0.611	1.389	0.333	1.250	0.0938
nem gyakorolom a vallásom N: 28	0.750	1.500	0.250	1.250	0.174
a magam módján gyakorolom a vallásom N: 60	1.033	1.483	0.117	1.467	0.106
Ritkán egyházamban gyakorolom a vallásom N: 36	1.111	1.361	0.0833	1.611	0.182
rendszeresen, egyházamban gyakorolom a vallásom N: 35	1.457	1.571	0.0857	1.800	0.0000

Vallás fontossága és koherencia (+: $p < .10$ *: $p < .05$ **: $p < .01$ ***: $p < .001$)

<i>Mennyire fontos Önnek a mindennapi életvitelében a vallás?</i>	Úgy érzem, életem egy nagyobb terv része $F(3; 191) = 11.216$ ($p = 0.0000$)***	Kétlem, hogy életemnek bármilyen jelentősége volna $F(3; 191) = 2.114$ ($p = 0.0998$)+	Az értékeim és hitem vezérelnék mindennapjaimban $F(3; 191) = 8.069$ ($p = 0.0000$)***	Meg vagyok békélve a helyemmel az életben Robust Welch ANOVA: $W(3; 57.5) = 2.182$ ($p = 0.1000$)+	Életemnek nincs célja és értelme: $F(3; 161) = 1.141$ ($p = 0.3341$)
egyáltalán nem fontos N: 53	0.679	0.283	1.302	1.377	0.104
Kissé fontos N: 78	0.962	0.141	1.385	1.167	0.156
Nagyo fontos N: 50	1.240	0.100	1.680	1.180	0.0714
minden cselekedete - temet befolyásolja a vallás N: 14	1.643	0.0714	2.000	1.500	0.0000

Felekezeti hovatartozás és koherencia (+: $p < .10$ *: $p < .05$ **: $p < .01$ ***: $p < .001$)

vallási felekezet	Úgy érzem, életem egy nagyobb terv része: $F(6; 184) = 2.308$ ($p = 0.0358$)*	Képes vagyok megbocsátani magamnak és másoknak $F(6; 184) = 1.375$ ($p = 0.2270$)	. Összhangban vagyok a körülöttem lévő emberekkel: $F(6; 184) = 1.692$ ($p = 0.1252$)	Meg vagyok békélve a helyemmel az életben $F(6; 184) = 1.158$ ($p = 0.3306$)	Életemnek nincs célja és értelme: $F(6; 154) = 1.221$ ($p = 0.2985$)
egyetlen felekezethez sem tartozik N: 43	0.814	1.349	1.279	1.256	0.0588
Református N: 50	1.180	1.460	1.340	1.360	0.0488
római katolikus N: 82	1.012	1.427	1.280	1.159	0.183
Evangelikus N: 7	0.857	1.571	1.714	1.143	0.143
baptista N: 4	1.250	2.000	1.500	1.250	0.0000
Izraelita N: 3	0.0000	2.000	2.000	2.000	0.0000
görög katolikus N: 2	1.000	1.500	1.000	1.000	0.0000

Hány gyermeket szeretne minimum? $F(3; 189) = 2.274$ ($p = 0.0814$)+

Index	Mennyire fontos Önnek a mindennapi életvitelében a vallás?	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	egyáltalán nem fontos	53	2.113	0.800	0	4
2.	kissé fontos	77	2.221	0.700	0	4
3.	nagyon fontos	49	2.469	0.981	0	5
4.	minden cselekedetemet befolyásolja a vallás	14	2.643	1.550	0	6

Hány gyermeket szeretne minimum? $F(4; 188) = 5.598$ ($p = 0.0003$)*

Index	Gyakorol-e valamilyen vallást és ha igen, milyen módon ?	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	nem vagyok vallásos	36	2.139	0.833	0	4
2.	nem gyakorlom a vallásom	28	2.000	0.667	1	4
3.	a magam módján gyakorlom a vallásom	59	2.203	0.783	0	4
4.	ritkán egyházamban gyakorlom	35	2.200	0.719	1	3
5.	rendszeresen egyházamban gyakorlom	35	2.886	1.183	0	6

Hány gyermeket szeretne minimum? $F(6; 182) = 3.604$ ($p = 0.0021$)*

Index	Vallási felekezet	Size	Mean	SD	Min	Max
1.	nem tartozik egyetlen felekezethez sem	42	2.143	0.814	0	4
2.	református	50	2.620	0.725	1	5
3.	római katolikus	81	2.074	0.905	0	5
4.	evangélikus	7	2.571	0.535	2	3
5.	baptista	4	2.750	0.957	2	4
6.	izraelita	3	2.333	0.577	2	3